

TRAKYA'DA MÜBADELE'NİN PAŞAILİ GAZETESİNE YANSIMALARI

SEMİH ÇINAR*

ÖZ

1923-1924 yıllarında gerçekleşen Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi gerek genel ölçekte gerekse yerel ölçekte birçok çalışmaya konu olmuştur. Özellikle yerel ölçekteki çalışmaların sayısı arttıkça mübadelenin birçok bilinmezi ortadan kalkmış ve panoraması genişlemiştir. Yerel ölçekli çalışmaların en önemli kaynaklarından biri şüphesiz ki yerel periyodik yayınlardır. Bölgesel gelişmelere dayalı yayın yapan bu periyodik yayınların sütunlarından dönemin ulusal basınına ya da dönemin resmî yazışmalarına/kayıtlarına yansımamış birçok meselenin izini sürmek mümkündür. Bahsi geçen bu durum, bu makalede incelenen Trakya bölgesi için de geçerlidir. Bu makalenin amacı, mübadelenin gerçekleştiği dönemde Trakya'da yayın yapan ve nüshalarına erişilebilen tek süreli yayın olan *Paşaili* gazetesi üzerinden mübadelenin Trakya'daki işleyişini incelemektir. Mevcut literatürde Trakya bölgesinde mübadeleyi konu edinen çalışmalar, konuya spesifik bir il -Edirne, Tekirdağ gibi- özelinde eğilen çalışmalardır. Trakya'da mübadele konusu, henüz bir bütün olarak ele alınmamıştır. Önceki satırlarda önemine değindiğimiz spesifik bir kaynak -*Paşaili* gazetesi- üzerine inşa ettiğimiz bu çalışma, bir kitap ya da tez konusu olacak ölçekte geniş bir konu olan Trakya'da mübadeleyi uçtan uca incelemeyecek, makalenin kapsamı, Trakya'da mübadelenin *Paşaili* gazetesine yansıyan yönleriyle sınırlı kalacaktır. Bununla beraber çalışmanın kapsamı her ne kadar *Paşaili* gazetesine yansıyan bilgilerle sınırlandırılrsa da gelecekte bu konuya eğilecek olan araştırmacılar için bir dibace niteliği taşıyacaktır.

* Dr. Öğretim Üyesi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İzmir/TÜRKİYE,
semihcinar59@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0127-2599

Bu çalışmada, nitel araştırma yönteminin veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi takip edilmiştir. *Paşaili* gazetesinde, Trakya’da mübadele hususunda arşiv belgelerine, ulusal basına ya da basılı eserlere yansımamış birçok bilgi yer almaktadır. Mübadelenin birinci elden tanığı olarak nitelendirebileceğimiz bu gazeteden, Trakya’ya getirilen mübadillerin geldikleri yerler, mübadillerin sayıları, ne işle meşgul oldukları, genel sağlık durumları ve yakalandıkları hastalıklar, Trakya’nın hangi şehir/kasaba/köylerine iskân edildikleri, yolculuk aşamasında ve iskân sonrasında karşılaştıkları sorunlar, Trakya’ya iskân edilen mübadillere yapılan maddi ve aynî yardımlar gibi birçok husus hakkında doyurucu bilgilere ulaşılmış ve edinilen bu bilgiler doğrultusunda Trakya’da mübadele konusu üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Edirne, Mübadele, Paşaili Gazetesi, Tekirdağ, Trakya.

REFLECTIONS OF THE POPULATION EXCHANGE IN THRACE ON THE PAŞAILİ NEWSPAPER

ABSTRACT

The Turkish-Greek Population Exchange, which took place in 1923-1924, has been the subject of many studies both on a general scale and on a local scale. Especially as the number of local studies has increased, many unknowns of the exchange have disappeared and its panorama has expanded. One of the most important sources of local studies is undoubtedly local periodicals. From the columns of these periodicals, which are based on regional developments, it is possible to trace many issues that were not reflected in the national press or official correspondence/records of the period. This is also the case for the Thrace region, which is analysed in this article. The aim of this article is to examine the functioning of the exchange in Thrace through the newspaper *Paşaili*, which was the only periodical published in Thrace at the time of the exchange and whose copies are accessible. In the existing literature, the studies on the exchange in Thrace are those that focus on a specific province, such as Edirne or Tekirdağ. The issue of exchange in Thrace has not yet been addressed as a whole. This study, which we have built on a specific source -*Paşaili* newspaper-, the importance of which has been mentioned in the previous lines, will not examine the exchange in Thrace, which is a broad subject that could be the subject of a book or a thesis, from end to end, and the scope of the article will be limited to the aspects of the exchange in Thrace reflected in *Paşaili* newspaper. However, although the scope of the study is limited to the information reflected in the *Paşaili* newspaper, it will serve as a preamble for researchers who will focus on this subject in the future.

In this study, the document analysis method, which is one of the data collection methods of the qualitative research method, was followed. *Paşaili* newspaper contains a lot of information about the population exchange in Thrace that is not reflected in archival documents, national press, or printed works. From this newspaper, which can be described as a first-hand witness of the exchange, the places where the immigrants brought to Thrace came from, the number of immigrants, what they were engaged in, their general health status and the diseases they contracted, in which cities/towns/villages of Thrace they were settled in, the

SEMİH ÇINAR

problems they encountered during the journey and after resettlement, the material and in-kind aids provided to the settlers settled in Thrace, and many other issues have been satisfactorily covered, and evaluations have been made on the issue of exchange in Thrace in line with this information.

Keywords: Population Exchange, Paşaili Newspaper, Thrace.

GİRİŞ

Sürelî yayınlar, araştırmacıların, dönemin belgelerine yansımayan birçok detaya ulaşmasını sağlayan tarihî kaynaklardan biridir. Günlük, haftalık veya aylık periyodlarla yayımlanan sürelî yayınlar, ilgili gün, hafta ya da aya dair hemen her türlü bilgiyi barındırabilmektedir. Bu yüzden araştırılan bir olay/konu hakkındaki günlük gelişmeler sürelî yayınlar üzerinden kolaylıkla takip edilebilir. Ancak sürelî yayınları kaynak olarak kullanmanın avantajları olduğu kadar bazı dezavantajları da vardır. Çünkü sürelî yayınlar, şahsî ya da kurumsal bir aidiyeti olan yayınlardır. Bir sahibi ya da sahipleri olan bu yayınlar, bünyesinde buldukları kişi ya da kurumların dünya görüşleri, inanışları yahut çıkarları doğrultusunda bilgi aktarımı yapmaktadırlar. Bu yüzden belirli bir yayın politikasına sahip olan sürelî yayınları kullanırken sürelî yayınların bu yönü asla gözden kaçırılmamalıdır. Bir kısım avantajlarına ve dezavantajlarına değindiğimiz sürelî yayınlar, çok geniş bir içerik yelpazesine sahiptirler. Örneğin günlük yayımlanan bir gazete, ilk sayfasında devletlerarası bir anlaşmayı konu edinecek kadar genel, bir arka sayfasında ise küçük bir köydeki herhangi bir adli vakayı ya da en basit bir iş ilanını aktaracak kadar da yerel ölçekte bilgiler sunabilmektedir. Bu sebeple sürelî yayınlar, özellikle yerel tarih araştırmacıları için resmî belgelere yansımamış birçok konu hakkında bilgi edinme olanağı sağlamaktadır. Bu çalışmanın ana kaynağı olan ve Edirne’de yayımlanan *Paşaili* gazetesi de Edirne ve Trakya tarihi araştırmacıları için son derece önemli bir kaynaktır¹.

Mevcut gazete arşivlerinde *Paşaili* gazetesinin ilk iki nüshasına erişilemediğinden gazetenin yayın hayatına tam olarak hangi tarihte başladığı bilgisine ve genellikle gazetelerin ilk sayılarında yer alan yayın politikasına dair bilgilerin verildiği yazıya ulaşılammıştır. Gazetenin sol üst köşesinde “1339 [1923] Senesi Şubat’ında Kurulmuştur” ibaresi yer almaktadır. Erişilebilen ilk nüsha, 3 Mart 1923 tarihli ve 3 numaralı nüshadır. Gazetenin isminin yazılı olduğu serlevhanın altında “Haftada İki Defa Çıkar Siyasi Halk Gazetesi” ibaresi yer

1 Trakya ile ilgili yerel haberler, yerel idarelerin faaliyetleri, yerel ticari faaliyetler, yerel tarımsal faaliyetler, yerel spor faaliyetleri, yerel ilanlar gibi geniş bir haber yelpazesine sahip olan *Paşaili* gazetesi, Trakya üzerine yapılacak birçok konudaki yerel tarih araştırmasına kaynak teşkil edecek düzeyde zengin bir içeriğe sahiptir. Bu konulara dair haberler içeren örnek birkaç nüsha için bk. **Paşaili**, 3 Mart 1339 [1923], S 3, s.1-2; **Paşaili**, 9 Nisan 1339, S 13, s.1-4; **Paşaili**, 9 Mayıs 1339, S 21, s.1-4; **Paşaili**, 15 Temmuz 1339, S 39, s.1-4.

almaktadır². Sonraki sayılar bir önceki nüshanın üzerinden geçen üçüncü ve dördüncü günlerde çıkmışlardır³. Bu sarmalı 3'üncü sayının çıktığı 3 Mart 1923 tarihinden geriye doğru işletecek olursak ilk nüshanın 23 Şubat 1923 tarihinde yayımlanmış olması kuvvetle muhtemeldir. Gazetenin imtiyaz sahibi Mustafa Kasım Bey'dir. Gazetenin idare yeri Balık Pazarı olarak görülmektedir. Nüshası 100 paradan satılan gazetenin abonelik ücreti, senelik 260, altı aylık 130, üç aylık 65 kuruştur. Gazetenin sol üst köşesinde "Halk için fâideli yazılara sahîfelerimiz açıktır" ibaresi yer almaktadır. Bu ibareden anlaşıldığı kadarıyla gazete okuyucu yazılarına da açıktır⁴. Genellikle tek yapraklı iki sayfa hâlinde çıkan gazete bazı günlerde iki yapraklı dört sayfa olarak da yayımlanmıştır⁵. Mevcut gazete arşivlerinden tespit edebildiğimiz son sayı, 27 Mayıs 1925 tarihinde yayımlanan 215'inci sayıdır. Bu sayıda gazetenin yayın hayatına son verileceği yönünde bir duyuru yer almadığından gazetenin bu tarihten sonra da yayın hayatına devam ettiği çıkarımını yapmak mümkündür. Eğer hâlâ bir yerlerde mevcut ise yayımlanan son sayıya erişinceye kadar gazetenin yayın hayatına ne zaman son verdiğini tespit etmek şimdilik mümkün değildir⁶.

Gazete biçimsel yönden incelendiğinde ilk sayfanın en üstünde sayfayı tam ortalayan büyük puntolarla yazılmış "Paşaili" levhası yer almaktadır. Gazetenin isim bilgisinin altında başlangıçta "Haftada İki Defa Çıkar Siyasi Halk Gazetesi" ibaresi yer almaktadır. Bu ibare, 145'inci sayıdan itibaren sadece "Siyasi Halk Gazetesi" olarak değiştirilmiştir⁷. Gazetenin adının sağ ve sol kısımlarında ise imtiyaz sahibi, günlük ücreti, abonelik ücreti,

2 **Paşaili**, 3 Mart 1339, S 3, s.1.

3 **Paşaili**, 7 Mart 1339, S 4, s.1-2; **Paşaili**, 10 Mart 1339, S 5, s.1-2; **Paşaili**, 14 Mart 1339, S 6, s.1-2; **Paşaili**, 17 Mart 1339, S 7, s.1-2.

4 **Paşaili**, 3 Mart 1339, S 3, s.1; **Paşaili**, 18 Eylül 1340 [1924], 157, s.1.

5 Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi başta olmak üzere çeşitli kütüphane ve gazete arşivlerinden temin edilen *Paşaili* gazetesi nüshalarından tespit edebildiğimiz kadarıyla 3. sayıdan 12. sayıya kadar olan nüshalar iki sayfa olarak yayımlanmıştır. Nüshalarına erişilemeyen ilk iki sayının da iki sayfa olarak yayımlanmış olmaları kuvvetle muhtemeldir. 12. sayıdan 43. sayıya kadar dört sayfa olarak yayımlanan gazete, 45. sayıdan erişebildiğimiz son nüsha olan 215. sayıya kadar tekrar iki sayfa olarak çıkmıştır. Mevcut süreli yayımlar arşivlerinde gazetenin 44. sayısına erişilemediğinden 44. sayının kaç sayfa olarak yayımlandığı bilgisine ise ulaşamamıştır. Bk. **Paşaili**, 3 Mart 1339, S 3, s.1-2; **Paşaili**, 5 Nisan 1339, S 12, s.1-4; **Paşaili**, 30 Temmuz 1339, S 43, s.1-4; **Paşaili**, 6 Ağustos 1339, S 45, s.1-2; **Paşaili**, 27 Mayıs 1341 [1925], S 215, s.1-2.

6 **Paşaili**, 27 Mayıs 1341, S 215, s.1-2.

7 **Paşaili**, 3 Mart 1339, S 3, s.1; **Paşaili**, 7 Ağustos 1340, S 145, s.1.

sayı, tarih ve adres bilgileri yer almaktadır⁸. Başlangıçta dört sütun olarak yayımlanan gazetenin sütun sayısı ilerleyen sayılarda beş ve altı sütuna kadar çıkmıştır⁹. İlk sayfanın en sağ sütunu günlük makalelere ayrılmıştır. Bazen imzasız yayımlanan bu makalelerde, Edirne mebusu Mehmet Şeref (Aykut), Zahir Gökalp, Mustafa Şevki, Haşim Cevdet, Mahmut Celalettin, Muhittin ve Emin Necmettin gibi yazarların imzalarına rastlamak mümkündür¹⁰. Özellikle Emin Necmettin'in imzalı birçok makalesi bulunmaktadır. Bu itibarla Emin Necmettin'in gazetede kendisine ait bir köşesi olan ve birçok sayıda köşesini dolduran tek yazar olduğunu ifade edebiliriz¹¹.

Paşaili gazetesinde yayımlanan makale ve haberlerin içerikleri incelendiğinde, gazetenin siyasi konulardan sosyal ve içtimai konulara, ekonomik konulardan spora kadar geniş bir alanı kapsayan bir yayın politikası takip ettiği göze çarpmaktadır. Trakya temalı bir yayın politikası izleyen gazetenin Trakya'nın diğer şehirlerinde de muhabirleri bulunmaktadır. Bu muhabirlerden gelen haberler müstakil başlıklar altında okuyucularla paylaşılmıştır¹².

8 *Paşaili* gazetesinin ilk sayfa görünümü için bk. Ek-1.

9 *Gazete*, 43. sayıya kadar dört sütun olarak çıkmıştır. 44. sayıya ulaşamadığından 44. sayının kaç sütun olarak çıktığı tespit edilememiştir. 45. sayıdan 92. sayıya kadar beş sütun olarak yayımlanmıştır. 93-99. sayılara erişilemediğinden bu sayıların kaç sütun olarak çıktığı belirlenememiştir. 100. sayıdan gazetenin erişilebilen son nüshası olan 215. sayıya kadar ise gazetenin altı sütun olarak çıktığı göze çarpmaktadır. Bk. **Paşaili**, 3 Mart 1339, S 3, s.1-2; **Paşaili**, 30 Temmuz 1339, S 43, s.1-4; **Paşaili**, 6 Ağustos 1339, S 45, s.1-2; **Paşaili**, 27 Kânûn-ı sâni [Ocak] 1340, S 92, s.1-2; **Paşaili**, 24 Şubat 1340, S 100, s.1-2; **Paşaili**, 27 Mayıs 1341, S 215, s.1-2.

10 Mehmet Şeref, "Türkler Milliyetperverdir, Şoven Değildir", **Paşaili**, 6 Haziran 1339, S 28, s.1; Zahir Gökalp, "Manzara-i Kâinat", **Paşaili**, 11 Temmuz 1339, S 38, s.1; Mustafa Şevki, "Ey Müslüman Kardeşlerim", **Paşaili**, 23 Kânûn-ı evvel [Aralık] 1339, S 82, s.1; Haşim Cevdet, "Bugünkü Yunanistan", **Paşaili**, 9 Nisan 1339, S 13, s.1; Mahmut Celalettin, "Kızıl Hastalığı - Al Gömlek", **Paşaili**, 2 Kânûn-ı sâni 1340, S 85, s.1; Muhittin, "Son Vaziyet Üzerine", **Paşaili**, 5 Mart 1341, S 195, s.1; Emin Necmettin, "Hastahanemiz", **Paşaili**, 25 Kânûn-ı sâni 1341, S 187, s.1.

11 Emin Necmettin imzalı bazı yazı örnekleri için bk. Emin Necmettin, "Hakiki İnkılap", **Paşaili**, 5 Mart 1340, S 103, s.1; Emin Necmettin, "Ziraat Siyasetimiz", **Paşaili**, 12 Mart 1340, S 105, s.1; Emin Necmettin, "Müsamaha Edemeyiz", **Paşaili**, 19 Mart 1340, S 107, s.1; Emin Necmettin, "Yeni Kadrolar ve Muallimler", **Paşaili**, 2 Nisan 1340, S 111, s.1; Emin Necmettin, "Yapılacak İşler...", **Paşaili**, 9 Teşrin-i evvel [Ekim] 1340, S 162, s.1.

12 Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla Edirne'nin yanı sıra Tekirdağ, Kırklareli, Çorlu, Gelibolu ve Uzunköprü'de de *Paşaili* gazetesi muhabirleri bulunmaktadır. Bk. **Paşaili**, 26 Kânûn-ı evvel 1339, S 83, s.2; **Paşaili**, 27 Şubat 1340, S 101, s.2; **Paşaili**, 23 Temmuz 1340, S 141, s.1; **Paşaili**, 12 Mart 1341, S 105, s.1; **Paşaili**, 25 Teşrin-i sâni [Kasım] 1340, S 174, s.1.

Trakya'daki her türlü gelişmeyi takip eden gazetenin, yakından takip ettiği konulardan biri de Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi olmuştur. 1923-1924 yıllarında gerçekleşen mübadeleye şahitlik eden *Paşaili* gazetesinde mübadelenin Trakya'daki işleyişi hakkında birçok haber yer almıştır. Bu çalışmanın amacı, Edirne'de haftada iki kez yayımlanan ve Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi başta olmak üzere çeşitli kütüphane ve gazete arşivlerinden temin edilen Paşaili gazetesi üzerinden Trakya'daki mübadele sürecini incelemektir. Çalışmanın kapsamı, Trakya'da mübadelenin *Paşaili* gazetesine yansıyan yönleriyle sınırlandırılmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmış, doküman analizi yöntemiyle toplanan veriler değerlendirilmiştir.

I. Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Trakya'daki Hazırlıklar

Türk Yunan Nüfus Mübadelesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin henüz kurulduğu aşamada çözüme kavuşturulmayı bekleyen önemli bir meselelerden biri olmuştur. 1922 yılı Kasım ayında başlayan Lozan Konferansı'nda savaş sonrası yeni düzen kurulurken Türkiye'de yaşayan Rumların Yunanistan'a, Yunanistan'da yaşayan Türklerin ise Türkiye'ye göç ettirilmelerine karar verilmiştir. Buna mukabil, 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında *Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol* imzalanmıştır. Lozan Antlaşması'na ek bir protokol olarak imzalanan bu sözleşme ve protokol ile mübadelenin kapsam ve kuralları belirlenmiştir¹³. On dokuz maddelik bu sözleşme ve protokolün birinci maddesinde 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren mübadelenin başlamasına karar verilmiştir. Ancak on dokuzuncu maddede de sözleşmenin Türkiye ile yapılacak barış antlaşmasının bir parçası olduğu belirtilerek yürürlüğe girmesi için bağıtlı tarafların barış antlaşmasını onaylamaları şartı konulmuştur¹⁴. 1923 yılı Şubat ayı ile Nisan ayı arasında Lozan Konferansı'ndaki görüşmelerin kesintiye uğraması nedeniyle antlaşmanın imzalanması 1923 yılının Temmuz ayını bulmuştur. Mübadeleye taraf devletler ise 1923 yılı Ağustos ayında Lozan Antlaşması'nı onaylamışlardır. Bu yüzden mübadelenin başlaması, sözleşme ve protokolle planlanan takvimin çok daha sonrasında gerçekleşmiştir¹⁵.

13 İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, I. Cilt (1920-1945), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000, s.185-191.

14 *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler*, Çev. Seha L. Meray, Takım I, C I, Kitap 2, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1969, s.17-22.

15 Onur Yıldırım, *Diplomasi ve Göç Türk Yunan Mübadelesi'nin Öteki Yüzü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s.176.

Mübadelenin taraflarından biri olan Türkiye, vakit kaybetmeden mübadele hazırlıklarına başlamıştır. Yapılan ilk işlerden biri mübadillerin yerleştirilecekleri bölgelerin tespiti olmuştur. 7 Temmuz 1923 tarihinde yapılan İcra Vekilleri Heyeti toplantısında mübadillerin iskân edilecekleri sekiz iskân bölgesi belirlenmiştir. Mübadele hazırlıkları konusundaki en önemli gelişme, 13 Ekim 1923 tarihinde Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin kurulması olmuştur¹⁶. TBMM'nin 20 Ekim 1923 tarihli toplantısında yapılan oylamada Mustafa Necati (Uğural) Bey Mübadele, İmar ve İskân Vekili seçilmiştir¹⁷. Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin kurulmasından sonra 7 Temmuz'da belirlenen iskân bölgelerinin sayısı ona çıkarılmıştır¹⁸.

Mübadelenin aksaksız bir şekilde işlemesi için bu on iskân mıntıkasının her birinde birer İmar ve İskân Bölge Müdüriyeti oluşturulmuştur. Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Gelibolu ve Çanakkale vilayetlerinden¹⁹ oluşan ve merkezi Tekirdağ olan ikinci iskân bölgesinde görev yapmak üzere Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdüriyeti kurulmuştur. Gelecek olan mübadillerin tamamına yakını deniz yoluyla getirilip Tekirdağ limanı üzerinden Trakya'ya giriş yapacağından Tekirdağ ikinci iskân mıntıkasının merkezi olarak belirlenmiştir. Doktor Mithat Bey, 7 Kasım 1923 tarihinde 6.000 kuruş maaşla Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürlüğüne atanmıştır²⁰. Kasım ayı başlarında müdürlüğe atanan Mithat Bey, geçirdiği sağlık problemi nedeniyle Aralık ayı sonlarında görevinden istifa etmiştir. Mithat Bey'in boşalttığı müdüriyet makamına, 22 Aralık 1923 tarihinde Mülkiye Müfettişleri'nden Ali Seyfi Bey getirilmiştir²¹. Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdür Yardımcılığı'na ise

16 Ercan Çelebi, **Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti (Kuruluşu, Teşkilât Yapısı ve Faaliyetleri)**, Hiper Yayın, İstanbul 2019, s.62.

17 Kemal Arı, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s.28-29; Mustafa Necati Bey'in 6 Mart 1924 tarihindeki istifasından sonra İzmir mebusu Mahmut Celal (Bayar) Bey Mübadele İmar ve İskân Vekilliğine getirilmiştir. Celal Bey'in istifasının ardından, 17 Temmuz 1924 tarihinde Bursa mebusu Refet (Canitez) Bey Mübadele İmar ve İskân Vekilliği görevine getirilmiş ve vekaletin lağvedildiği 11 Aralık 1924 tarihine kadar bu görevi yürütmüştür. Bk. Cahide Zengin Aghatabay, **Mübadelenin Mazlum Misafirleri Mübadele ve Kamuoyu 1923-1930**, Bengi Yayınları, İstanbul 2009, s.99.

18 **İskân Tarihçesi**, Hamit Matbaası, İstanbul 1932, s.17.

19 Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Gelibolu'nun o yıllara ait genel görünümünü gösteren görseller için bk. Ek-2, Ek-3, Ek-4, Ek-5.

20 **Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 30/11-1-1-2-8.

21 **BCA**, 30/11-1-2-7-19.

20 Ocak 1924 tarihinde emekli Kurmay Albay Rıza Bey tayin edilmiştir²². Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürlüğünün seyyar iskân memurluğunu 5 Mart 1924 tarihinde bu göreve atanan Necati Bey²³, iskân memurluğunu Hasan Bey²⁴, iskân memuru refikliğine Mazhar Bey²⁵, iaşe memurluğunu Şükrü Bey²⁶, iskân şubesi kâtipliğini Mehmet Bey, Mehmet Bey'in 5 Temmuz 1924 tarihindeki vefatından sonra Yaşar Efendi²⁷, sevkiyat memurluğunu Edip Bey²⁸, sevkiyat şubesi kâtipliğini Ali Ulvi Bey²⁹, sıhhiye müşavirliğini Rıfat Bey³⁰, tabipliğini Doktor Halil Bey, kondoktörlüğünü Binbaşı Abdülrezzak Bey³¹, ziraat memurluğunu ise Vehbi Abdülrahman Bey yürütmüşlerdir³².

Mücadele için Trakya'da yapılan bir diğer hazırlık da Trakya İmar ve İskân Bölgesi'nin merkezi olan Tekirdağ'da Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti adına çalışan bir sağlık heyeti görevlendirmek olmuştur. 34. Tekirdağ İmdat-ı Sıhhi Heyeti adıyla anılan bu heyette, iki doktor, bir eczacı, iki memur, dört hasta bakıcı ve üç hademe görev almışlardır. 18 Kasım 1923 tarihinde Tekirdağ'a hareket eden heyet, bir hastane ve bir dispanser açarak mübadillerin sağlık sorunlarıyla ilgilenmiş ve kurduğu misafirhanelerle geçici barınma sorununu çözmüştür. Mübadillere yaptığı eşya ve erzak yardımlarıyla mübadillerin birçok ihtiyacını karşılayan Tekirdağ İmdat-ı Sıhhi Heyeti'nin görevi, mübadelenin son bulduğu 1924 yılı sonlarına kadar devam etmiştir³³.

22 **BCA**, 272/71-32-38-29.

23 **BCA**, 272/71-32-40-3; 1924 yılı Eylül ayı başlarında ise bu göreve Nuri Bey adında bir memur atanmıştır. Bk. **BCA**, 272/71-33-47-10.

24 **Türkiye Kızılay Derneği Arşivi (Türkiye Kızılay Derneği Arşivi)**, Kutu No.: 88, Belge No.: 51; Trakya İmar ve İskân Mıntıkası Müdüriyeti ile Mücadele İmar ve İskân Vekâleti arasında geçen Haziran-Temmuz 1924 tarihli yazışmalardan anladığımızı göre bahsi geçen tarihlerde bu görevi Hacı Ali Efendi adında bir memur yürütmektedir. Bk. **BCA**, 272/71-33-44-6.

25 **Türkiye Kızılay Derneği Arşivi**, Kutu No.: 1371, Belge No.: 4.

26 **Türkiye Kızılay Derneği Arşivi**, Kutu No.: 1344, Belge No.: 47; Şükrü Bey 14 Mayıs 1924 tarihinde Kastamonu İaşe Memurluğuna tayin edilmiştir. Bk. **BCA**, 272/71-33-42-14.

27 **BCA**, 272/71-33-44-11.

28 **BCA**, 272/71-33-44-10.

29 **BCA**, 272/71-33-42-7; **BCA**, 272/71-33-41-9.

30 **BCA**, 272/71-33-43-13.

31 Bu göreve 3 Haziran 1924 tarihinde Ata Bey adında bir memur tayin edilmiştir. Bk. **BCA**, 272/71-33-43-1.

32 **Paşaili**, 9 Mart 1340, S104, s.2.

33 Semih Çınar, **Mücadelede Tekirdağ, Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'nin Mücadele Yıllarında Tekirdağ Faaliyetleri (1923-1924)**, Hiper Yayın, İstanbul 2021, s.50-51, 126-129.

II. Paşaili Gazetesi'nde Trakya'da Mübadele

Paşaili gazetesinin mevcut sayıları içinde mübadeleyle ilgili tespit edebildiğimiz ilk haberler, 26 Aralık 1923 tarihinde yayımlanmıştır. “Tekfurdağı İmdad-ı Sıhhi Heyeti” başlığını taşıyan ilk haberde, Tekirdağ’a çıkarılan mübadillerin kasaba dâhilinde bulunan iskân mahallerine ve Trakya İskân Bölgesi’nde bulunan diğer şehir ve köylere Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından tahsis edilen kamyonlarla sevk edildikleri okuyuculara duyurulmuştur³⁴. Haberde bahsedilen kamyonlar Tekirdağ İmdad-ı Sıhhi Heyeti emrinde çalışan taşıtlardır. Tekirdağ’a gelen mübadillerin misafirhanelerden daimî iskân bölgelerine sevkleri Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından sağlanan bu kamyonlarla yapılmıştır³⁵. Hilal-i Ahmer Cemiyeti bu iş için dört büyük kamyon ve bir küçük kamyoneti Tekirdağ’a göndererek mübadillerin hizmetine sunmuştur³⁶. Tekirdağ İmdad-ı Sıhhi Heyeti idaresine gönderilen bu kamyon ve kamyonetler Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürlüğü’ne devredilmiş, misafirhanelerde konaklama süreleri dolan mübadillerin eşyalarıyla birlikte daimî iskân bölgelerine sevkleri bu araçlarla yapılmıştır³⁷. Aynı gün yayımlanan bir diğer haber ise gazetenin Tekirdağ’daki özel muhabirinden gelen bir mektuba dayandırdığı haberdir. “Tekirdağ Mektubu” başlığını taşıyan bu haberde aktarılan bilgilere göre Muhtelit Mübadele Komisyonunun³⁸ faaliyete başlamasının ardından Yunanistan’ın değişik bölgelerinden on bin civarında

34 **Paşaili**, 26 Kânûn-ı evvel 1339, S83, s.1.

35 **Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası**, III/28, 15 Kânûn-ı evvel 1923, s.108; **Türkiye Kızılay Derneği**, 73 Yıllık Hayatı (1877-1949), Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, Ankara 1950, s.64.

36 **Türkiye Kızılay Derneği Arşivi**, Kutu No: 1297, Belge No: 48.

37 **Türkiye Kızılay Derneği Arşivi**, Kutu No: 88, Belge No: 85.

38 Mübadele sözleşmesinde mübadelenin işleyişini denetlemek ve mübadillerin her türlü haklarını güvence altına almakla yükümlü karma bir komisyon -Muhtelit Mübadele Komisyonu- kurulmasına karar verilmişti. Birinci Dünya Savaşı’na katılmamış tarafsız bir ülkeye mensup bir başkanın idare edeceği bu komisyonda üç tarafsız üye bulunacak, bu üyeler değişimli olarak komisyona başkanlık edeceklerdi. Bu komisyonda, tarafsız üç üyenin yanı sıra Türkiye ve Yunanistan da dörder üye bulunduracaklardı. Komisyon gerekli gördüğü takdirde alt komisyonlar kurma yetkisine de sahipti. Sözleşmede mübadelenin tarafları olan iki ülkenin mübadele edilecek halklara yurtlarını bırakıp gitmeleri ya da mallarını ellerinden çıkarmaları için baskı yapmamaları kararı alınmış, bu işin denetimi de Muhtelit Mübadele Komisyonu’na verilmişti. Bk. Soysal, **a.g.e.**, s.188-190. Muhtelit Mübadele Komisyonunun faaliyetleri için bk. Ercan Çelebi, “Türk ve Rum Ahalinin Mübâdelesine Dair Oluşturulan Komisyonlardan Muhtelit Mübâdele Komisyonu ve Faaliyetleri”, **Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi**, C 8, S1, (2006), s.107-120.

mübadil Tekirdağ'a getirilmiştir. Bu mübadillere yardım için "Muhacirine Yardım Cemiyeti" adlı bir komisyon kurulmuş ve çalışmalara başlamıştır. Komisyon'un başkanlığını Tekirdağ Müftüsü üstlenmiş, diğer üyeler de ikişer kişilik guruplara ayrılarak Tekirdağ'ın kasaba ve köylerindeki halkı yardıma teşvik için harekete geçmişlerdir. Komisyon'un çalışmaları, halk tarafından son derece olumlu karşılanmıştır. Komisyon bünyesinde kurulan bu heyetler vasıtasıyla muhacirler için yaklaşık 700 kilo mısır, 200 kıyye tarhana ve 80 lira da nakit para toplanmıştır. Aynî olarak bağışlanan buğday ve arpanın maddi değeri ise 2500 lirayı bulmuştur³⁹. 26 Aralık 1923 tarihli bu nüshada yayımlanan son haber ise Tekirdağ iskelesine indirilen mübadillerden alınan iskele parasıyla ilgili bir haberdur. Haberde, vapur sahiplerinin gelen mübadillerden iskele parası adı altında kişi başı 50 kuruş para topladığı ve yerel yönetimin de bu duruma razı olarak itirazda bulunmadığı kamuoyuyla paylaşılmıştır⁴⁰. Bu uygulama dönemin resmî yazışmalarına da yansımıştır. Seyr-i Sefain İdaresi, Tekirdağ iskelesi kendisine ait olduğundan iskeleye indirilen mübadillerden 100'er para iskele parası almıştır. Mübadillerin ödeyemediği bu para Trakya İmar ve İskân Bölge Müdürlüğü tarafından ödenmiş, Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti bu durumdan ancak 6-7 Nisan 1924 tarihlerinde haberdar edilmiştir. Meseleyi inceleyen Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti, 15 Nisan 1924 tarihinde Trakya İmar ve İskân Bölge Müdürlüğü'ne bir yazı göndererek mübadillerin her türlü vergiden muaf olduğuna vurgu yapmış ve gelen mübadillerden iskele parası adı altında vergi alınmayacağını bildirmiştir. Bu ayrıcalığın hem Vekâlet tarafından getirilen hem de kendi başlarına gelen mübadiller için geçerli olduğuna da dikkat çekilmiş ve ayrıca o zamana kadar ödenen paranın da tespit edilmesi istenmiştir⁴¹.

6 Ocak 1924 tarihli nüshada, Edirne Belediye Meclisi'nin şehre gelen bazı ürünlerden aldığı geçiş vergisi gelirin bir kısmının Edirne'ye iskân edilecek mübadiller için kullanma kararı aldığı kamuoyuna duyurulmuştur. Gelecek mübadillerin ihtiyaçlarına harcanmak üzere Hilal-i Ahmer Cemiyetine Çatalca halkı 4185, Büyükçekmece halkı 5800, Silivri halkı ise 1150 lira bağışta bulunmuştur. Çeşitli şehirlerde imdad-ı sıhhi heyetleri görevlendirmeye devam eden Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Edirne'ye de bir imdad-ı sıhhi heyeti göndereceği bilgisi de aynı gün okuyucularla paylaşılmıştır. 6 Ocak'ta

39 Paşaili, 26 Kânûn-ı evvel 1339, S 83, s.2.

40 Paşaili, 26 Kânûn-ı evvel 1339, S 83, s.2.

41 BCA, 272/14-76-30-19.

yayımlanan bir diğer haberde ise Hilal-i Ahmer Cemiyeti Edirne Merkezi'nin bir ilanına yer verilmiştir. Bu ilanda son derece zor koşullarda Türkiye'ye gelen mübadillerin işe, giyim vb. ihtiyaçlarında kullanılmak ve mübadillerin iskân edilecekleri evlerin onarımında harcanmak üzere merkezdeki ve kazalardaki tüm şubelerde makbuz karşılığında yardım toplanacağı halka duyurulmuştur⁴². 9 Ocak'ta Giresun vapuruyla Tekirdağ'a 2.300 mübadil geldiği ve peyderpey gelmekte olan mübadillerin Tekirdağ'da mübadillere tahsis edilen misafirhanelerde birkaç gün kaldıktan sonra iskân olacakları mahallere sevk edildikleri haberi paylaşılmıştır⁴³. İkinci sayfada yer alan Tekirdağ muhabirinin gönderdiği "Tekfurdağı Mektubu" başlıklı haberde ise belediyenin mübadele işlerindeki kayıtsızlığından bahsedilmektedir. Bu haberde aktarıldığına göre 4 Ocak 1924 tarihinde 48 yaşında bir mübadil vefat etmiş, belediye bu mübadilin cenaze işlemleri için hiçbir yardımda bulunmamıştır. Bu bilginin ardından Tekirdağ Türk Ocağının 400 nüfusu barındıracak binasını Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürlüğüne tahsis ettiği bilgisi paylaşılmış ve bu kuruluşun mübadele için pek şayan-ı şükran yardımlarda bulunduğu belirtilmiştir⁴⁴.

Gazetenin bir sonraki nüshasında ise Gelibolu'ya gelecek mübadiller için yardım toplandığı ve geliri mübadiller yararına harcanacak bir piyango tertip etme hazırlığı içinde olduğu haberleri okuyuculara duyurulmuştur. Eceabat'ta 13 Ocak 1924 tarihine kadar beş koyun, on altı tavuk, iki dana ve bir düve teberru edilmiştir. Gelecek mübadillerin zirai ihtiyaçlarını karşılamak için ziraatçılar tarafından Eceabat'taki emval-i metruke tarlalarında ziraata başlanmıştır. Eceabat Himaye-i Etfal Cemiyeti şubesi zirai işlerde kullanılmak üzere bir traktör siparişi vermiştir. Keşan'a gelecek olan mübadillerin işlerinin bir kısmının Keşan halkı tarafından karşılanacağını taahhüt edildiği ve gelecek mübadiller için Keşan'da 300 kişilik tam teşekküllü bir misafirhane hazırlandığı haberleri de gazetede yer bulan haberlerdendir. Ayrıca Keşan Hilal-i Ahmer Cemiyeti Şubesi 13 Ocak 1924 tarihine kadar mübadiller için 10.000 kuruşu bulan bir meblağda bağış toplamıştır⁴⁵. İkinci sayfada yer alan bir haberde ise 9 Ocak'ta Giresun vapuruyla Tekirdağ'a geldiği duyurulan 2.300 mübadilin elli hanesinin ipekçi, geri kalanının ise

42 **Paşaili**, 6 Kânûn-ı sâni 1340, S 86, s.1-2.

43 **Paşaili**, 9 Kânûn-ı sâni 1340, S 87, s.1.

44 **Paşaili**, 9 Kânûn-ı sâni 1340, S 87, s.2.

45 **Paşaili**, 13 Kânûn-ı sâni 1340, S 88, s.1.

çiftçi oldukları belirtilmiştir. Haberde yer alan bilgiye göre mübadillere ait 27 hayvan da bu vapurla Selanik'ten Tekirdağ'a getirilmiştir. "Yolda olan Vapurlar" başlığı altında paylaşılan habere göre ise Timsah vapuruyla getirilen 700 mübadil Gelibolu'ya getirilmek üzere Selanik'ten ayrılmıştır. Akdeniz vapuru da 4.000 mübadil ile Selanik'ten hareket etmek üzeredir. Bunlardan 1.500'ü Gelibolu'ya çıkarılacak, kalanı ise Mudanya'ya sevk edileceklerdir⁴⁶.

16 Ocak 1924'te Emin Necmettin imzasıyla ve "Mühim Bir Vazife" başlığıyla yayımlanan başmakalede, mübadillerin yaşadıkları zorluklara dikkat çekilerek Edirne halkına Hilal-i Ahmer Cemiyetine yardım yapma çağrısında bulunulmuştur. Gazetede yer alan bir başka haberde ise İmar Vekâletinin Edirne'ye iskân edilen çiftçi mübadillere rehberlik hizmeti vermesi için bir ziraat uzmanı tayin etme kararı aldığı yazmaktadır. Aynı gün *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinden alınarak aktarılan bir diğer haberde mübadele suretiyle gelenler arasında 80 öğretmenin yer aldığı ve yola çıkan bu öğretmenlerin iskân olunacakları yerlerde öğretmenliğe tayin edilecekleri okuyuculara duyurulmuştur⁴⁷. 20 Ocak 1924 tarihli nüshada yer alan "Tekfurdağı Mektepleri" başlıklı bir haberde, Tekirdağ'a mühim miktarda mübadil geldiği, misafirhaneler yetersiz kaldığı için mübadillerin okullarda misafir edildiği, bu yüzden eğitime 3-4 gün ara verildiği ve bu mübadillerin bir haftaya kadar iskân mahallerine sevklerinin planlandığı yazmaktadır. Bu haberin hemen altında yer alan kısa bir haberde Turan vapuruyla gelen 900 mübadilin Gelibolu'ya indirildiği okuyuculara duyurulmuştur⁴⁸. Tekirdağ muhabirinin ikinci sayfada yayımlanan "Tekfurdağı Mektubu" başlıklı mektubunda ise Tekirdağ'a peyderpey gelen mübadillerin iskân mntıklarına sevklerinin yapıldığı, ahalinin de bu mübadillere yardımlarda bulunduğu yalnız son günlerde mevsim gereği yaşanan soğukların mübadilleri zor duruma düşürdüğü belirtilmektedir. Nüfusun artması nedeniyle temel ihtiyaçlara duyulan ihtiyaç yükselmiş ve mesken buhranı baş göstermeye başlamıştır⁴⁹.

Gazetenin Tekirdağ muhabirinin 23 Ocak 1924'te yayımlanan bir mektubu, mübadelenin Trakya'da o güne kadarki işleyişi hakkında değerli bilgiler

46 **Paşaili**, 13 Kânûn-ı sâni 1340, S 88, s.2.

47 **Paşaili**, 16 Kânûn-ı sâni 1340, S 89, s.1.

48 **Paşaili**, 20 Kânûn-ı sâni 1340, S 90, s.1.

49 **Paşaili**, 20 Kânûn-ı sâni 1340, S 90, s.2. Tekirdağ ve çevresinde yaşanan mesken buhranı için bk. Semih Çınar, "Mübadele Yıllarında Tekirdağ ve Çevresinde Mesken Sıkıntısı", **Mübadele, Türk Yunan Nüfus Değişimi I**, Yay. Haz. Kemal Arı, İstanbul Rumeli Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2021, s.219-240.

içermektedir. Bu mektuba göre o tarihe kadar 11.370 nüfus mübadil Selanik ve çevresinden Tekirdağ'a getirilmiştir. Her gün misafirhaneleri denetleyen Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürü Ali Seyfi Bey, bu teftişlerde gördüğü eksikleri gidermek için çalışmaktadır. O tarihe kadar Tekirdağ iskelesine çıkan mübadillerden 104 nüfus Tekirdağ'a, 487 nüfus Saray'a, 139 nüfus Mürefte'ye, 852 nüfus Hayrabolu'ya, 1259 nüfus Çorlu'ya, 3.884 nüfus Malkara'ya, 2.419 nüfus Kırklareli'ye, 2.226 nüfus Kırklareli kazalarına iskân olunmak üzere Tekirdağ'dan Trakya'nın iç bölgelerine sevk edilmişlerdir. Muratlı'da mübadil sevkiyatında kullanılmak üzere bir misafirhane inşa edildiği gibi bu misafirhanede bir de memur gönderilmiştir. Bu memur muhacirleri Muratlı'da tahsis edilen vagonlara yerleştirip muhtaç durumda olanların işleriyle ilgilenmektedir. Aynı gün yayımlanan "Tekfurdağı Valisinin İcraatından" başlıklı haberde ise valinin mübadilleri misafir edecek uygun binalar olduğu hâlde okulları tatil ederek mübadilleri okullarda misafir ettirmesinden şikâyetle bulunulmuştur⁵⁰.

Gazetenin bir sonraki nüshasında Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürü Ali Seyfi Bey ile gazetenin Tekirdağ muhabiri arasında yapılan bir mülakat paylaşılmıştır. Ali Seyfi Bey'in aktardığı bilgilere göre Tekirdağ'da emval-i metrukeden kalma harap hâlde bir bina tamir ettirilerek misafirhane haline getirilmiştir. Mübadil sevkiyatı için Gelibolu, Kırklareli ve Çanakkale vilayet merkezlerinde tesis edilen misafirhanelerin toplam kapasitesi 2.000 kişiliktir. Muratlı'da 700, Lüleburgaz ve Alpullu istasyonlarında, Uzunköprü ile Keşan arasındaki Paşayığıt köyünde ve Keşan ile Gelibolu arasında Adilhan köyünde 200'er kişilik konak yerleri hazırlanmıştır. Uzunköprü'ye 1.750 kişilik misafirhanelerin tamir işlemleri için 400 lira havale edilmiştir. Edirne Karaağaç'a 2.000 kişilik bir misafirhane tesisi ve gerekli tamir işlemleri için 800 lira tahsisat verilmiştir. Çanakkale'ye Giresun vapuruyla 2.200 kişilik bir mübadil kafesi ihraç edilerek misafirhanelere yerleştirilmiş ve işleri temin edilmiştir. Kırklareli, Babaeski, Lüleburgaz, Pınarhisar, Tekirdağ'da bulunan mübadillerin iskân mahalleri olarak belirlenmiş ve mübadillerin çoğu buralara sevk edilmişlerdir. Gelen mübadillerin büyük çoğunluğu Kilkış ve Langaza ahalisinden olup çiftçilik ve tütüncülükle meşguldürler. Mübadillerin yerleştirildikleri yerlerdeki halk, hayvan ve zirai aletlerden yoksun olan mübadillerin bu eksikleri giderilinceye kadar mübadillerin tarlalarını ekme işini destekleyip imece usulüyle ziraat yapmalarına yardım

50 Paşaili, 23 Kânûn-ı sâni 1340, S 91, s.2.

edecekleri taahhüdünde bulunmuşlardır. Mübadillerin misafir edilmeleri için dört bölge oluşturulmuş ve bu misafirhanelerde çalışmak üzere memur ve hademeler görevlendirilmiştir. Hükûmet ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti adına çalışan doktorlar her sabah bu misafirhaneleri ziyaret ederek mübadillerin sağlık kontrollerini yapmakta ve hasta olanları tedaviye almaktadırlar. Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından Tekirdağ'a gönderilen Tekirdağ İmdat-ı Sıhhi Heyeti, 40 yataklı bir hastane tesis etmiş, Memleket hastanesi de mübadiller için 30 yatak hazırlamış ve hasta kabulüne başlamıştır. Gelen mübadiller, Selanik'te aylarca sokak ortalarında şiddetli soğuğa maruz kaldıklarından sağlık durumları kötüydü. Selanik'te bulunan mübadiller arasında dizanteri hastalığı görüldüğünden gelen mübadillere dizanteri aşısı tatbikine başlanmış ve iskân edilen mübadillere de aşı yapılması için emir verilmiştir. Yeterli miktarda kolera, veba ve dizanteri aşısı tedarik edilerek kazalara dağıtılmıştır. Edirne, Keşan ve Kırklareli hastanelerinde mübadiller için 30 yataklık ayrı bölümler hazırlanmıştır⁵¹.

Paşaili'nin 24 Şubat 1924 tarihli nüshasında yayımlanan Kırklareli mektubunda, Kırklareli'ndeki askerî çevrelerin, geliri mübadiller adına harcanacak bir müsamere tertip ettiği duyurulmuştur. 22 Şubat'ta yapılan bu müsamerenin hasılatı Hilal-i Ahmer Cemiyetine bağışlanarak bu yolla ihtiyaç sahibi mübadillere ulaştırılacaktı. Aynı gün yayımlanan bir diğer haber mübadillere yapılacak zirai yardımlarla alakalıydı. Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin iskân müdürlüklerine bir tamim göndererek ziraatla meşgul mübadillerden her bir çiftçi ailesi için elli lira karşılığında traktör satın alınacağını, arızalanan traktörlerin demirhane ve tamirhanelerde az bir masrafla tamir edileceğini ve traktörlerin mübadil aileler arasında ortak olarak kullanılacağını bildirilmiştir⁵². 27 Şubat'ta "Şehrimize Gelecek Muhacirler" başlıklı bir haberde beraberindeki 65 büyük baş hayvan olan 300 nüfus Dramalı mübadilin bir iki güne kadar Edirne'ye gelecekleri ve bu mübadillerin Edirne'de iskân edilecekleri kamuoyuna duyurulmuştur. 3 Mart 1924 tarihine kadar 18.000 baş hayvanla beraber 5.636 nüfus mübadilin Trakya'ya geleceği belirtilmiştir. Karaağaç misafirhanesinin bütün hazırlıklarının tamamlandığı da paylaşılan bir başka haberdirdi. Bir önceki nüshada Kırklareli'nde düzenlendiği duyurulan müsamerede toplanan meblağın miktarı da bu sayıda yer alan bir haberde okuyuculara duyurulmuştur. Bu habere göre bu müsamerede 93.614 kuruş

51 **Paşaili**, 27 Kânûn-ı sâni 1340, S 92, s.2.

52 **Paşaili**, 24 Şubat 1340, S 100, s.2.

toplanarak Hilal-i Ahmer Cemiyetine verilmiştir⁵³. Çorlu'daki mübadillerle ilgili bir haberde ise Çorlu'ya gelen mübadillerin hazırlanan misafirhaneye alındıkları ve iskân edilecekleri yerlere gönderildikleri, son günlerde Çorlu'ya üç mübadil ailesi geldiği ve iskân edildikleri belirtilmiştir. Gazetenin Çorlu muhabirinden gelen bir mektupta belirtildiğine göre Çorlu'daki emval-i metruke binalarının tamiri için çalışılmaktaydı. Emekli Binbaşı Bahri Bey nezaretinde yürütülen tamirat çalışmalarında, tamiri mümkün olan evlerin onarımı yapılmakta, tamiri mümkün olmayan enkaz hâlindeki evlerin ise işe yarar parçaları ayrılarak tamirat işlerinde kullanılmaktaydı. Bu nüshada dikkati çeken bir başka haber de Kırklareli'ne gelmiş olan bir mübadilin mektubuydu. Mübadele ile Kırklareli'ne gelmiş olan Dramalı Hüseyin oğlu Ağuş'un başına gelen olumsuz bir durumun çözümünden dolayı Silivri Kaymakamı'na teşekkürünü ve yaşadığı bir mağduriyetin çözümü için ilgililerden yardım isteğini belirten bu mektubu aşağıda aynen verilmiştir⁵⁴:

“Kırkkilise'ye (Kırklareli) geldiğimde üç balya ve bir sandık ile bir çuval derunundaki bakır kaplarından ibaret olan eşyalarımı ziyâ' (kaybolma) uğrattım. Bunun üzerine Çatalca vilayetiyle Çorlu, Silivri kaymakamlıklarına ve Dedeagaç müftülüklerine müracaatta bulundum. Neticede Silivri kaymakamı bey eşyalarımı buldurmuş. Binaenaleyh kaymakam beye teşekkür etmekle beraber elyevm çıkmayan pasaportum mağduriyetimi mücib olduğundan müracaatın nazar-ı dikkate celp alınmasını gazetenizden rica ederim.”

2 Mart 1925 tarihli nüshada, 27 Şubat Çarşamba günü, Drama'dan gelen 356 mübadilin Karaağaç misafirhanesine alındıkları ve bunların bir kısmının Ortakça köyüne, 19 hanenin ise Kırklareli'ne gönderildikleri duyurulmuştur. Önceki sabah İstanbul'dan gelen 44 nüfus da merkez kazaya iskân olunmuşlardır. Bir diğer haberde ise Tekirdağ İmar ve İskân Bölgesi Müdürlüğünün Selanik ile Drama'da lekeli humma (tifüs) hastalığı görüldüğünden buralardan gelecek mübadillerin sağlık durumları konusunda gerekli tedbirlerin alınması için Edirne İskân Memurluğuna bir tebliğ gönderdiği yazılmaktaydı⁵⁵.

1924 yılının Mart ayı başlarında Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürü Ali Seyfi Bey ile Paşaili gazetesinin Tekirdağ muhabiri arasında bir mülakat daha gerçekleşmiştir. 9 Mart 1924 tarihinde yayımlanan bu mülakatta Ali

53 Paşaili, 27 Şubat 1340, S 101, s.1.

54 Paşaili, 27 Şubat 1340, S 101, s.2. Paşaili gazetesinde yayımlanan bu mektup için bk. Ek-6.

55 Paşaili, 2 Mart 1340, S 102, s.1.

Seyfi Bey'in aktardığı bilgilere göre o tarihe dek Trakya bölgesine gelecek mübadillerin iskânı için harap durumdaki boş emval-i metruke binalarından Gelibolu'da 544 ev, 5 dükkân, 2 okul, 2 kahve ve fırın; Keşan'da 492 ev; Şarköy'de 428 ev; Eceabat'ta 40 ev; Enez'de 128 ev; İpsala'da 63 ev; Tekirdağ'da 118 ev ve 1 dükkân; Mürefte'de 65 ev; Çorlu'da 24 ev; Malkara'da 4 ev; Hayrabolu'da 225 ev; Saray'da 6 ev; Kırklareli merkezde 18 ev ve 1 dükkân; Babaeski'de 101 ev; Lüleburgaz'da 65 ev; Lalapaşa'da 20 ev; Havsa'da 103 ev; Uzunköprü'de 105 ev ve Kavaklı'da 60 ev tamir edilmiştir. Çanakkale'de İzmir'den alınan bir traktör ile zirai aletler mübadillere dağıtılmaya başlanmıştır. İstanbul'dan 300 adet beş numara tekerlekli Alman sabanı alınmıştır. Bunların 30'u Saray'a, 70'i Çorlu'ya, 50'si Edirne'ye, 80'i Gelibolu'ya, geri kalanı da Tekirdağ'a ayrılmış ve dağıtımına başlanmıştır. Kırklareli vilayeti için ise altı numara tek tekerlekli 120 adet pulluk alınmış ve Kırklareli'ne gönderilmiştir. Hayrabolu'da 17 tek tekerlekli pulluk, parçalarıyla beraber 100 adet boyunduruk alınmış ve mübadillere dağıtılmıştır. Malkara'ya da ayrıca 23 pulluk alınmıştır. Mübadiller için yine ayrıca 200 adet bel küreği, 100 adet dingil, 200 adet hilal çapa, 200 adet keser çapa, İstanbul'dan satın alınarak mübadillere dağıtılacaktır. Trakya İskân Bölgesi dâhilindeki kazalarda ve köylerdeki halk, iskân edilen mübadillere imece suretiyle arazi hazırlanması ve ekilmesi işini üstlenmişlerdir. Fakat şimdiye kadar havalar müsait olmadığından çoğu yerde henüz işe başlanamamıştır. Sadece Mürefte'de 10 dönüm, Malkara kazasının Şahin ve Müstecep nahiyesi ile Deveci İğneci ahali 3.293 dönüm arazi hazırlanmasını taahhüt etmişlerdir. Çorlu kazası halkı da hazırlıklara başlamıştır. An itibarıyla Tekirdağ'ın İncecik nahiyesi 30, Barbaros nahiyesi 580, Gündüzlü nahiyesi 220 dönüm, Hayrabolu 13 dönüm, Kırklareli'nin Bedre köyü 1.170 dönüm, Babaeski 500 dönüm yer hazırlamıştır. Pınarhisar kazası mübadillere arazi dağıtıldığı zaman imece suretiyle nadas hazırlamayı taahhüt etmiştir. Çanakkale'nin Uzunköy köyü, 4 dönüm yaz buğdayı, 4 dönüm arpa, 1,5 dönüm burçak, 120 dönüm soğan yeri hazırlamaya başlamıştır. Tütün için de ayrıca 10 dönüm yastık yeri hazırlanmıştır. Muhacirler için Mürefte'de 9, Malkara'da 91, Çorlu'da 32, Tekirdağ'da 20, Hayrabolu'da 41, Kırklareli'nde 40, Babaeski'de 18, Edirne'de 18, Çanakkale'de 16, Biga'da 25 baş çift hayvanı satın alınarak dağıtımı yapılmıştır. Uzunköprü'de mübadiller için 30, Gelibolu'da 39 baş hayvan satın alınmıştır. Lapseki'de 10 adet öküz alınıp dağıtılmıştır. Uzunköprü'de 600 kilo arpa, Çanakkale'de 3.000 kilo tohumluk arpa, Lapseki'de 150 kilo yaz buğdayı satın alınarak dağıtılmıştır. Edirne Karaağaç'ta iki pavyon misafirhane

için hazırlanmıştır. Tekirdağ'da 1.300 kişilik misafirhaneler tesis edilmiştir. Trakya Bölgesine 1923 yılının Aralık ayında 7.605, 1924 yılının Ocak ayında 5.481, Şubat içinde ise 2.066 nüfus, mübadil gelerek iskân edilmiştir. Mart ayında Drama'dan tren ile Uzunköprü'ye 3.138 nüfus, 883 büyükbaş hayvan, 6.889 küçükbaş hayvan gelmiştir. Bunlardan 33 nüfus Uzunköprü'de, 158 nüfus keza Uzunköprü'de, 2.278 Kırklareli'nde, 8 nüfus Tekirdağ'da iskân olunmuştur. 116 nüfus İzmir'e, 341 nüfus Samsun'a, 105 nüfus Çatalca'ya, 16 nüfus da İstanbul'a sevk edilmiştir. Dedeagaç yoluyla Enez'e 162 nüfus gelmiş ve o civardaki köylere iskân edilmiştir. Drama'dan Edirne'ye 374 nüfus ile 65 büyük hayvan gelmiş ve bunlardan 19 nüfus Gelibolu'ya geri kalanı ise Lalapaşa'ya yerleştirilmiştir⁵⁶.

16 Mart 1924 tarihli *Paşaili* gazetesinde Merkez Hükûmet Tabibi Fazlı Bey imzasıyla "Muhaceret Salgınları" başlıklı bir yazı yayımlanmıştır. Yazıda, mübadiller arasında görülebilecek salgın hastalıklar ve alınması gereken önlemler hakkında bilgiler verilmekteydi⁵⁷. Bir sonraki nüshada ise Uzunköprü'ye 700'e yakın mübadil geldiği haberi duyuruldu. Bu mübadillerin Havsa'nın Şerbettar, Azatlı ve Abalar köylerine iskân edilmelerine karar verilmişti. Trakya İmar ve İskân Müdür Muavini Ali Rıza Bey'in mübadelenin işleyişini teftiş amacıyla Edirne'ye gelişi de aynı gün paylaşılan bir başka haberdirdi. 1924 yılı Mart ayında Çorlu'da mübadil başına 30'ar dönüm emval-i metruke arazisi dağıtımına başlanmıştır⁵⁸. Son iki hafta zarfında Kırklareli'ne gelen mübadillere 100'e yakın çift hayvanı ve o miktarda pulluk dağıtılmıştır⁵⁹. 23 Mart'ta Drama'dan gelen 575 nüfusun Uzunköprü'ye geldiği ve Havsa kazası dâhilindeki vilayet iskân memuru Şefik Bey tarafından iskânlarının tamamlandığı duyurulmuştur. Paylaşılan bir diğer haber de Tekirdağ'a gelen mübadillerin haberi idi. Bu habere göre Tekirdağ'a 19 Mart 1924 Çarşamba günü alafranga saatle 12.00'de Mahmudiye vapuruyla Selanik'in Yenice kazasından 670 mübadil gelmiştir. Yolculuk sırasında 3 mübadil vefat etmiş, bir kadın doğum yapmıştı. Tekirdağ'a indirilen mübadiller misafirhanelere yerleştirilmişlerdir. Hasta olanlar tedavi edilmek üzere otomobillerle Tekirdağ İmdad-ı Sıhhi Heyeti Hastanesine sevk edilmişlerdir. Bu mübadiller birkaç

56 *Paşaili*, 9 Mart 1340, S 104, s.2.

57 *Paşaili*, 16 Mart 1340, S 106, s.2.

58 *Paşaili*, 19 Mart 1340, S 107, s.1.

59 *Paşaili*, 19 Mart 1340, S 107, s.2.

gün içinde iskân edilecekleri yerlere sevk edileceklerdir⁶⁰. İkinci sayfada yer alan bir başka haberde ise Çorlu'daki mesken buhranından bahsedilmiş, ciddi boyutlara ulaşan mesken sıkıntısının yeni mübadil kafilelerinin gelmesiyle bir kat daha artacağı belirtilmiştir. Tekirdağ'daki lekeli humma vakaları da gazeteye yansıyan gelişmelerden biriydi. Bu habere göre bir buçuk aydan beri Tekirdağ'da lekeli humma hastalığı görülmekteydi. Hâlihazırda Tekirdağ'da iki kişi lekeli hummadan dolayı gözetim altına alınmış olup bunlardan birinin hayatı tehlike arz etmekteydi. Gazete, Tekirdağ Belediyesi'nin lekeli humma konusundaki önlemlerini son derece iptidai bulduğundan hükûmeti bu konuda önlemler almaya davet etmekteydi⁶¹.

9 Nisan'da, 6 Nisan 1924 tarihinde Sulh vapuruyla 2.300 Vodina mübadilinin Tekirdağ'a geldiği duyuruldu⁶². Antakya vapuruyla da 400 kadar Yenice ve Mayadağlı Tekirdağ'a getirilmiş ve iskân edilecekleri yerlere sevklerine başlanmıştı⁶³. 16 Nisan'da mübadeleye tabi Rumlarla ilgili bir haberin de gazetede yer bulduğu gözlemlenmektedir. Bu habere göre Edirne'de oturan Rumlardan bir kısmı 2 Nisan Çarşamba günü trenle Yunanistan'a sevk edilmişlerdir. İkinci kafilenin de birkaç güne kadar sevk edilmesi planlanmaktadır. Bu sevkiyattan sonra gönderilecek üçüncü kfile ile Edirne'deki Rumların tamamı gönderilmiş olacaktır. Kırklareli'ndeki Rumların tamamı Yunanistan'a gönderilmiştir. O sıralarda Edirne'de bulunan Tali Muhtelit Mübadele Komisyonu da Rumların şehri terk etmelerinden sonra Edirne'den ayrılacaktır⁶⁴. 27 Nisan'da, 21 Nisan 1924 Pazartesi günü Tekirdağ'a Ankara vapuruyla 1.800 nüfus mübadilin geldiği ve bunlardan 865 nüfusun Trakya'da iskân edilmek üzere Tekirdağ'a indirildiği, kalanının ise Mudanya'ya sevk edildiği haberi paylaşıldı⁶⁵.

Bu haberden sonra on beş güne yakın bir süre mübadeleyle ilgili bilgi niteliği taşıyan bir haber paylaşılmamıştır. 14 Mayıs'ta Edirne İmar ve İskân Müdürü Mehmet Rıza Bey'in *Paşaili* gazetesine verdiği bir beyanat yayımlanmıştır. Mehmet Rıza Bey'in verdiği beyanata göre Edirne vilayetine

60 **Paşaili**, 23 Mart 1340, S 108, s.1.

61 **Paşaili**, 23 Mart 1340, S 108, s.2.

62 **Paşaili**, 9 Nisan 1340, S 113, s.1.

63 **Paşaili**, 9 Nisan 1340, S 113, s.2.

64 **Paşaili**, 16 Nisan 1340, S 115, s.2. Mübadeleye tabi Rumlar ile ilgili bu haberin kupürü için bk. Ek-7.

65 **Paşaili**, 27 Nisan 1340, S 118, s.1.

yerleştirilmesi planlanan mübadil miktarı 10.000 nüfustu. 1924 yılı Mart ayı ortalarına kadar 6.552 mübadil Edirne'ye gelmiş ve ortalama olarak her 5 nüfus bir haneye yerleştirilmiştir. Hâlihazırda gelecek mübadiller için 1.017 ev tamir edilmiştir. Henüz tamir edilip İskân ve İmar Müdürlüğü'ne teslim edilen fakat iskâna açılmayan hanelerin fuzuli işgale uğramamaları için bekçiler tarafından korunmaktaydı. Gelen mübadillerden 89 nüfus Edirne merkezine yerleştirilmiş, geri kalanları ise kaza ve köylere dağıtılmışlardır. Bu mübadillerin tamamına yakını çiftçilikle meşgul olup sadece birkaç nüfus zanaat sahibiydi⁶⁶. Dört gün sonra yayımlanan nüshada yer alan bir şikâyet haberi de doğrudan mübadilleri ilgilendiren bir haberdir. Bir okuyucudan alınan mektuba dayandırılarak yapılan bu habere göre Kirişhane semtinin Rum mahallesine yerleştirilen mübadiller, buradaki bir çeşme patladığından su ihtiyaçlarını bu kaynaktan temine başlamışlardır. Ancak suyun içindeki sülükleri gözle görmek zor değildi. Bu yüzden bir salgın hastalığa sebebiyet verebilecek sağlık dışı bu duruma bir an önce son verilmesi gerektiğini belirten *Paşaili* gazetesi yetkilileri bu konuda uyardı⁶⁷.

25 Mayıs'ta mübadeleyle ilgili birçok haber yayımlanmıştır. İlk haber Edirne'ye gelen mübadillerle ilgiliydi. Bu habere göre 23 Mayıs'ta Drama mübadillerinden 138 nüfus mübadil Edirne'ye gelerek Karaağaç misafirhanesine alınmıştır. Bu mübadillere gerekli aşilar tatbik edilmiştir. Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürlüğünden gelecek emre göre bu mübadillerin iskânlarına başlanacaktı. Bir diğer haberde iskân edilen mübadillerin sayısı paylaşılmıştır. Buna göre 1 Nisan'dan 18 Mayıs'a kadar Trakya'ya gelen mübadillerden 19 nüfus Tekirdağ'a, 1610 nüfus Mürefte'ye, 20 nüfus İncecik nahiyesine, 89 nüfus Malkara'ya 182 nüfus Çorlu'ya, 134 nüfus Saray'a, 885 nüfus Şarköy'e, 213 nüfus Kırklareli'ne, 211 nüfus Lüleburgaz'a, 111 nüfus Babaeski'ye, 7 nüfus Edirne'ye, 35 nüfus Uzunköprü'ye, 1654 nüfus Kırklareli'ne olmak üzere toplam 6.358 nüfus Trakya'nın çeşitli yerlerine iskân edilmiştir. 24 Mayıs'ta Trabzon vapuruyla 1.880 kadar Karacaova mübadili Tekirdağ'a getirilmiştir⁶⁸.

1 Haziran 1924 tarihli nüshada yer alan bir haberden öğrendiğimize göre Mayıs ayının son haftasında Edirne'ye gelen 235 mübadilin, 133'ü Kıyık'ta, 102'si ise Yıldırım'da iskân edilmişlerdir. Kıyık'ta iskân edilen mübadillerin tamamı

66 *Paşaili*, 14 Mayıs 1340, S 122, s.1.

67 *Paşaili*, 18 Mayıs 1340, S 123, s.2.

68 *Paşaili*, 25 Mayıs 1340, S 125, s.1.

tütüncü olup tütün imalathanelerinde görevlendirilmişlerdir. Yıldırım'a iskân edilenler ise biberci, çanakçı ve çömlekçiydiler⁶⁹. 10 Haziran 1924 Salı günü Selanik'ten Tekirdağ'a getirilen tütüncü ve çiftçi mübadiller de gazetenin sütunlarına yansıyan mübadele haberlerindendi. Tekirdağ'a iki vapurlar geldiği bildirilen bu haberde mübadillerin kaç nüfus olduğu bilgisi paylaşılmamıştır⁷⁰. 18 Haziran'da yayımlanan bir habere göre ise o tarihe kadar Edirne vilayetine iskân edilmek üzere 1.883 ailede 5.734 mübadil getirilmiştir. Ekserisi çiftçi olan bu mübadillere hükümet tarafından 47.869 kilo arpa, 8.810 kilo mısır, 50 kilo buğday, 60 kilo fasulye, 45 kilo mercimek, susam tohumluk olarak dağıtılmıştır. Ayrıca 272 kilo ipek böceği, 151 adet pulluk, 55 çift hayvanı verilmiş; imece usulüyle 8.558 dönüm arazi nadas yapılmıştır. Beraberinde tütün tohumu getiren tütüncü mübadillere 1.156 dönüm arazi verildiği gibi aynı zamanda mübadiller için 115 dönüm bostan ekilmiştir⁷¹. 25 Haziran'da *Paşaili* gazetesinin başköşesinde "Muhacir İsteriz" başlıklı imzasız bir yazı yayımlanmıştır. Bu yazıya göre mübadelenin bitmesine birkaç ay kaldığı hâlde Edirne'ye çok az sayıda mübadil gönderilmiş, emval-i metruke evlerinin ve tarlalarının yüzde biri bile dolmamıştır. Trakya'nın ve Edirne'nin en mühim sorunlarından birinin nüfus azlığı olduğu hatırlatılan yazıda bölgeye daha fazla mübadil gönderilmesi istenmekteydi⁷².

29 Haziran'da mübadillerin sağlık durumlarıyla ilgilenmek üzere Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından Tekirdağ'a gönderilen Tekirdağ İmdad-ı Sıhhi Heyetinin yürüttüğü sağlık faaliyetleri hakkında bilgiler verilmekteydi. Bu bilgilere göre Tekirdağ'a İmdad-ı Sıhhi Heyetine 82'si çocuk olmak üzere 294 hasta müracaat etmiştir. 108'i hastaneye yatırılıp tedavi altına alınmış; 272'si sağlığına kavuşturulmuştur. 7'si çocuk olmak üzere toplam 9 mübadil de vefat etmiştir. Hâlihazırda 13 kişi tedavi altında bulunmaktaydı⁷³. Gazetede bu bilgilerin hangi döneme ait olduğu bilgisine yer verilmemiştir. Ancak Tekirdağ İmdad-ı Sıhhi Heyeti ile ilgili yapılmış bir çalışmadaki tespitlere göre bu bilgiler 1924 yılı Nisan ayına ait bilgilerdir⁷⁴. 2 Temmuz'da 45 hane mübadilin Karaağaç'a geldiği ve misafirhanelere alındığı okuyuculara

69 **Paşaili**, 1 Haziran 1340, S 127, s.1.

70 **Paşaili**, 15 Haziran 1340, S 131, s.1.

71 **Paşaili**, 18 Haziran 1340, S 132, s.1.

72 **Paşaili**, 25 Haziran 1340, S 134, s.1.

73 **Paşaili**, 29 Haziran 1340, S 135, s.1.

74 Çınar, **a.g.e.**, s.83.

duyurulmuştur⁷⁵. 6 Temmuz'da, geride bırakılan haftada 43 hanelik 179 nüfusun Karaağaç'a iskân edildiği haberi paylaşılmıştır⁷⁶. Temmuz ayının ortalarına doğru Yenice-i Vardar mübadillerinden 40 hane Karaağaç'a gelmiş ve misafirhaneye alınmıştır. Gazetenin haberine göre bu mübadillerin Havsa'nın köylerine yerleştirilmeleri planlanmaktadır⁷⁷. 30 Temmuz 1924 tarihli nüshada yer alan bir haberden ise mübadelenin başlangıcından o tarihe kadar geçen süreçte Kırklareli'ne iskân edilen mübadillerin sayısını öğreniyoruz. Bu habere göre bahsi geçen tarihler arasında Kırklareli'ne iskân edilen toplamı 15.000 nüfusu geçmiştir. Son günlerde Yenice'nin Işıklar köyünden gelen 250 haneyi aşkın mübadilin de iskân işlemleri yapılmıştır. Temmuz ayının son haftasında Edirne'ye ise 66 hanelik 333 mübadil gelmiştir. Bunlardan 11 hanesi Lalapaşa'ya, 9 hanesi Havsa'ya, 6 hanesi Edirne'nin yeni imaret mahallesine yerleştirilmişlerdir. O günlerde 80 hanelik bir mübadil kafilesinin daha Edirne'ye gelmesi beklenmektedir⁷⁸. Gelibolu muhabirinin 23 Temmuz'da yayımlanan mektubunda da tıpkı Edirne'de olduğu gibi Gelibolu'nun Bolayır ve Galata (Sütlüce) köylerine de çok az miktarda mübadil yerleştirildiği belirtilmektedir. Muhabirin yerinden aktardığına göre Gelibolu, mübadil iskânından büyük ölçüde mahrum kalmıştır. Oysa diğer vilayetlerde mübadil yerleşimi için mevcut olmayan binalar Gelibolu'da ziyadesiyle mevcuttur. Mübadil geleceği için tamir ettirilen binalar ve dükkânlar boş durarak günden güne eskimektedir. Gelibolu'daki en önemli mesele Trakya'nın neredeyse tamamında olduğu gibi nüfus azlığıdır. Birçok toprak nüfus azlığından dolayı işlenememektedir. Bu yüzden Gelibolu muhabirinin mektubunda bu önemli meselenin dikkate alınması gerekliliğinin altı çizilmektedir. Bu haberin hemen ardında yer alan bir başka haberde de Edirne'ye iskân edilen mübadillerle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu habere göre Havsa'ya 3 hanelik 6 nüfus arabalarla sevk edilmiştir. 20 Temmuz Pazar akşamı, yarısı Edirne'ye yerleştirilmek üzere 83 hanelik 285 nüfus mübadil Edirne'ye gelmiştir⁷⁹. Bir sonraki nüshada da Uzunköprü'ye gelen mübadiller ile ilgili bir haber paylaşılmış ve o tarihe kadar Uzunköprü'ye iskân edilen mübadillerin sayısının azlığından yakınılmıştır⁸⁰. 30 Temmuz'da Tekirdağ

75 **Paşaili**, 2 Temmuz 1340, S 136, s.1.

76 **Paşaili**, 6 Temmuz 1340, S 137, s.1.

77 **Paşaili**, 13 Temmuz 1340, S 139, s.1.

78 **Paşaili**, 20 Temmuz 1340, S 140, s.1.

79 **Paşaili**, 23 Temmuz 1340, S 141, s.1.

80 **Paşaili**, 27 Temmuz 1340, S 142, s.1.

İmdad-ı Sıhhi Heyeti'nin 1924 yılı Mayıs ayında gerçekleştirdiği tedavi istatistikleri paylaşılmıştır. Buna göre 169'u çocuk olmak üzere toplam 709 hasta tedaviye alınmıştır. 53 hasta hastaneye yatırılmış olup bunlardan 33'ü sağlığına kavuşturulmuştur. 17 hasta vefat etmiştir. 6 hastanın ise tedavisine devam edilmiştir⁸¹.

1924 yılı Ağustos ayından itibaren mübadillerin iskân sırasında ya da sonrasında yaşadıkları sorunları da konu edinen bazı haberlerin yayımlanmaya başladığı gözlemlenmektedir. 3 Ağustos'ta yayımlanan "Haksızlıklar Tevâli Ediyor" başlıklı haber bunlardan ilkidir. Bu habere göre Edirne'deki Yunan işgalinin son bulmasından sonra Uzunköprü'nün Zaluf (Kırcasalih) köyüne yerleşen ihtiyat subaylarından Langazalı Aziz oğlu Mehmet Emin Efendi, emval-i metruke hanelerinden bir ev ve dükkân kiralayarak bakkal işletmeye başlamıştır. Köyde mübadil iskânına başlanınca kendisi de mübadil olduğu ve ihtiyacı karşılayacak birçok ev ve dükkân olduğu halde kiraladığı eve ve dükkâna başka bir mübadil aile iskân edilmiştir. Bu durum üzerine Uzunköprü Kaymakamlığına bir dilekçe veren Mehmet Emin Efendi, durumunu izah ederek yerleştiği ev ve dükkânın kendisinde kalmasını istemiş ancak gösterdiği gerekçeler kaymakamlıkça kabul edilmemiştir. Ektiği mahsulatı toplaması ve ev ile dükkânı boşaltması için kendisine 23 gün mühlet verilmiştir. Ancak verilen bu mühletin dolmasına 13 gün olduğu hâlde evi ve dükkânı tahliye etmesi bildirilmiştir. Kaymakamlığın verdiği sürenin henüz dolmadığını söylediye de zor kullanılarak tahliye işlemi gerçekleştirilmiştir. Mehmet Emin Efendi öncelikle mübadil olduğunu belirterek her mübadil gibi kendisinin de iskân hakkının olduğunu söylemiştir. Ayrıca kendi yerine iskân edilen ailenin zaten daha önceden iskân edildiğini ancak iskân edildiği evi beğenmediği için tekrar iskân edildiğini ileri sürmüştür. Kaymakamlığın verdiği mühleti köy yönetiminin hangi hak ve yetkiyle kısaltabildiğini sorgulayan Mehmet Emin Efendi, o kadar boş veya fuzuli işgal altında ev ve dükkânlar dururken kendisinin oturduğu eve başka bir mübadil yerleştirmenin kendisine karşı kasıtlı bir davranış olduğunu iddia etmiştir⁸². 6 Ağustos'ta yayımlanan Gelibolu mektubunda 3 Temmuz Çarşamba günü Sakarya vapuruyla 1.024 nüfus Selanik ve Serez mübadilinin iskân edilmek üzere Gelibolu'ya getirildikleri duyurulmuştur⁸³. 10 Ağustos'ta son bir hafta içinde Karaağaç'a

81 **Paşaili**, 30 Temmuz 1340, S 143, s.1.

82 **Paşaili**, 3 Ağustos 1340, S 144, s.1.

83 **Paşaili**, 6 Ağustos 1340, S 145, s.1.

gelen Karacaovalı 231 hanelik 948 nüfus mübadil ile beraberindeki 130 koyun ve 4 büyük baş hayvanın Edirne'nin Kirişhane ve Yıldırım'a yerleştirilecekleri haberi paylaşıldıktan sonra iskân konusunda yaşanan bir başka haksızlık haberi verilmiştir. Bu habere göre 15 gün önce mübadele suretiyle Edirne'ye gelen Karacaova mübadillerinden Ali Hafız ve Mustafa Hüseyin isimlerindeki iki mübadil, 9 Ağustos'ta *Paşaili* gazetesi idarehanesine gelerek uğradıkları haksızlığı aktarmıştır. Bu kişilerin aktardıklarına göre Edirne'ye geldiklerinde iskân komisyonu tarafından Kirişhane ve Yıldırım semtlerine yerleştirilmişlerdir. Fakat bu işlemler sırasında mübadillerin ellerinde bulunan emlak ve arazi beyannameleri -tasfiye taleplerleri- göz önüne alınmayarak Yunanistan'da küçük bir evi olan bir mübadile konak gibi bir ev verilirken büyük ve mükemmel bir ev sahibi bir mübadile ise iki odalı bir hane verilmiştir. Dolayısıyla bu gibi haksız muamelelerin mübadilleri mağdur ettiği belirtilerek ilgili makamların bu konuya dikkat etmesi istenmiştir⁸⁴. 25 Ağustos'ta Tekirdağ iskelesine 3.000 kişilik bir mübadil kafilesi geldiği duyurulmuştur⁸⁵. 28 Ağustos'ta ise Edirne'deki iskân işleri hakkında bilgi veren bir habere rastlanmaktadır. Bu habere göre 27 Ağustos'ta Serez mübadillerinden 31 hanelik 97 nüfus Edirne'ye getirilmiştir. Misafirhaneye alınan bu mübadillerin Havsa ve Lalapaşa'nın Kara Yusuf köyüne iskân olmaları planlanmaktadır⁸⁶.

Paşaili gazetesinin 4 Eylül 1924 tarihli nüshasında Trabzon vapuruyla Tekirdağ'a getirilen Serez mübadillerinin haberi duyurulmuş ve bu mübadillerin ellişer hanelik kafileler hâlinde Edirne'ye sevk edilecekleri belirtilmiştir⁸⁷. Eylül ayı başlarında Kayalar'ın bir köyünden 240 hanelik mübadil Uzunköprü'ye getirilmiştir. Bu muhacirlerden 20 hanesi Paşayenice köyüne, geri kalanı da Uzunköprü merkezine yerleştirileceklerdir. Son bir hafta zarfında 224 hane mübadil gelmiş ve büyük çoğunluğu iskân edilmiştir⁸⁸. Gazetenin 8 Eylül 1924 tarihli nüshasında Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürü Ali Seyfi Bey'in bir beyanatına yer verilmiştir. Mübadelenin Trakya'daki işleyişindeki en yetkili isim olan Ali Seyfi Bey'in o tarihe kadar gelen mübadillerin Yunanistan'ın nerelerinden geldikleri ile Trakya'nın hangi şehirlerine iskân edildikleri bilgilerini ve mübadillerin toprakla bütünleşmeleri için yapılan faaliyetleri içeren beyanatı aşağıda aynen verilmiştir:

84 *Paşaili*, 10 Ağustos 1340, S 146, s.1.

85 *Paşaili*, 25 Ağustos 1340, S 150, s.1.

86 *Paşaili*, 28 Ağustos 1340, S 151, s.1.

87 *Paşaili*, 4 Eylül 1340, S 153, s.1.

88 *Paşaili*, 8 Eylül 1340, S 154, s.1.

“Edirne’ye iskân olunmak üzere Tekfurdağı iskelesine çıkmış olan muhacirinden 250 hane Serez’in şehirli halkından, 100 hane de Serez’in köylü ahalisinden sevk edilmiştir. Ayrıca daha 76 hane kasabalı ve 90 hane de Serez’in kasaba ve karye halkından muhacirderdest-i sevktir. Bugün Teşvikiye vapuruyla gelmiş olan Kayalarlı ve Debre karyesinden 1.500 nüfus muhacirin de mahal-i iskânları Edirne’dir.

Şimdiye kadar Trakya dâhiline iskân olunan muhacirinden Drama, Kılıkış ve Langaza muhacirleri çiftçilik re’s-i gayret hususunda temayüz etmişlerdir. Şarköy ve Mürefte havalisine iskân olunan Mayadağ muhacirleri de çok çalışkan olup az bir zaman zarfında müstahsal denilecek bir hâle gelmişlerdir. Şimdiye kadar gelen muhacirin ekseriyet itibarıyla ashab-ı ziraatten olup umumiyetle bağcı, kozacı, tütüncü ve bibercidir.

Ziraat mevsiminde gelen muhacirler ziraatta bulunmuşlar ve yazlık mahsulatları da şayanı memnuniyet derecede yetişmiştir. Şimdi muhacirine tevzi edilmek üzere Trakya için tohumluk mübâyaa olunmak üzere 25.000 liralık tahsisat varid olmuştur. Yakında mübâyaaatta bulunularak tevziine başlanacaktır. Yine muhacirlere tevzi olunmak üzere 500 pulluk gelmiştir ki Trakya vilayetlerindeki muhacirlere tevzi olunmak üzere mahallerine gönderilmiştir. Her tarafta arazi tevzi komisyonları teşkil ederek faaliyete başlamıştır. Birkaç güne kadar Tekfurdağı iskelesine Trakya dâhilinde iskân olunmak üzere iki bine karib muhacir gelecektir⁸⁹.”

Ali Seyfi Bey’in beyanatının yayımlandığı bu nüshada, gazetenin yazarlarından Emin Necmettin’in Tekirdağ’a yaptığı bir ziyaret sonrasında gözlemlerini bildiren uzunca bir makale de yer almıştır. Yazısının bütününde Tekirdağ Belediyesi’ni eleştiren Emin Necmettin, yazının bir kısmında mübadillerin durumuna de değinmiştir. En son Tekirdağ’ın Yunan işgalinden kurtuluşunun ardından -13 Kasım 1922 tarihi sonrasında- Tekirdağ’a gittiğini belirten Emin Necmettin Bey, aradan geçen iki yıllık zaman zarfında sadece nüfusun arttığını -ki bu nüfus artışının nedeni de şehre getirilen mübadillerdir-, göze çarpan başka bir gelişme yaşanmadığını belirtmektedir. Emin Necmettin’in temas ettiği ilk husus şehrin imarına dair herhangi bir çalışma yapılması ve emval-i metruke hanelerinin kullanılmaz halde ya da füzuli işgal altında oluşudur. Emin Necmettin’in aktardığına göre bir emval-i metruke hanesini

89 Paşaili, 8 Eylül 1340, S 154, s.2.

üç dört mübadil aile paylaşmak zorunda kalmıştır. Tekirdağ gibi küçük bir yerde emval-i metruke hanelerinin korunmasının ve zarar görmüş olan emval-i metruke hanelerinin onarımının son derece kolay bir iş olacağını belirten Emin Necmettin Bey, Tekirdağ Belediyesinin sorumsuzluğunun ve iş bilmezliğinin durumu bu noktaya getirdiğini ifade etmiştir⁹⁰. *Paşaili* gazetesinin bir sonraki nüshasında, Edirne'deki iskân işleri hakkında bilgiler içeren bir haber paylaşılmıştır. Edirne'de, o tarihe kadar 825 haneye 3.126 nüfus mübadil iskân edilmiştir. Bu mübadiller Serez, Drama, Karacaova, Yenice-i Vardar ve civar köyler mübadillerinden olup genellikle ziraatla meşguldürler. Yalnız Serezlilerin bir kısmı zanaatkârdır. O tarihe kadar gelen mübadillerden 51 hanede 747 nüfus Bosna köyüne iskân edilmiştir. Bunların büyük çoğunluğu sepetçi, kalaycı ve demircidir. Yakında Kayalar 168 hane mübadil gelecek ve Edirne ve çevresine iskân edileceklerdir⁹¹. Bu günlerde Kayalarlı 25 mübadil de Çorlu'ya iskân edilmiştir⁹². 1924 yılı Eylül ayı ortalarına kadar Çorlu'ya 536 hane, Lüleburgaz'a 446 hanelik 1.826 nüfus mübadil iskân edilmiştir. Lüleburgaz'a iskân edilen bu mübadiller Langaza, Karacaova, Yenice-i Vardar ve Serez'den gelmişlerdir. Eylül ayının ortalarında Edirne'ye Serez ve civarında 186 hanelik 705 nüfusluk mübadil iskân edilmiştir. Gazetenin 22 Eylül tarihli bu nüshasında paylaşılan bir başka haber, Selanik'ten ayrılan Ankara vapuruyla Tekirdağ'a getirilen 1.300 nüfus mübadilin iskân mahallinin Edirne olacağı haberidir⁹³. 24 Eylül'de 15 hanede 64 nüfus Serez mübadili Edirne'ye gelmiş ve Rumlardan kalan emval-i metruke binalarına yerleştirilmiştir⁹⁴.

1924 yılı Ekim ayında mübadeleye dair yayımlanan ilk haber, Edirne'de iskân edilen mübadillerle ilgiliydi. Ekim ayına kadar gelen mübadillerden 50 hane, Kaleiçi'ne iskân edilmişti. Edirne'ye yeni mübadil kabileleri sevk edileceği haberlerinin duyulmasından sonra emval-i metruke binalarının tamiratına da hız verilmişti. Defterdar Emin Bey'in başkanlığında kurulan komisyon Kıyık, Yıldırım, Kirişhane ve Karaağaç semtlerinde az bir tamire muhtaç 1.000 evin tamir işlemlerine girişmişti. Ayrıca mübadillere emval-i metruke arazilerinin dağıtımı için Edirne Belediye Başkanı İbrahim Bey

90 Emin Necmettin, "Trakya Vilayetlerinde 'Paşaili' ", *Paşaili*, 8 Eylül 1340, S 154, s.1.

91 *Paşaili*, 11 Eylül 1340, S 155, s.1.

92 *Paşaili*, 15 Eylül 1340, S 156, s.1.

93 *Paşaili*, 22 Eylül 1340, S 158, s.1.

94 *Paşaili*, 25 Eylül 1340, S 159, s.1.

başkanlığında bir komisyon kurulmuş ve arazilerin dağıtımına başlanmıştı⁹⁵. 9 Ekim’de, 25 Eylül’den 9 Ekim’e kadar Edirne’ye getirilen mübadillerin bilgileri paylaşılmıştır. Bu habere göre bahsi geçen bu dönemde 1.000 küsur mübadil Edirne’ye getirilmiş, 20 hane Kıyık semtine, 8 hane Havsa’ya, 68 hane Lalapaşa’nın Ortakçı köyüne iskân edilmişti⁹⁶. 23 Ekim’de Tekirdağ İmdad-ı Sıhhi Heyetinin Ağustos ayı içinde 1.425 hastayı tedavi ettiği, 67 hastanın hastaneye yatırıldığı ve bunlardan 30’unun vefat ettiği haberine yer verildi⁹⁷. 27 Ekim’de Drama mübadillerinden Osman oğlu Hasan Ağa adında yetmişine yakın bir mübadilin şikâyeti okuyuculara duyuruldu. Drama’dan mübadeleyle geldikten sonra Kavaklının Hasırcı Arnavut Köyüne iskân edilmiş olan Hasan Ağa, 10 yaşında çocuğunun eğitimi için Edirne’ye gelmişti. Bir aya yakın bir süredir sokak köşelerinde süründüğünü belirten Hasan Ağa, oğlunu yatılı olarak okutmak için başvurduğu okulların, oğlunun yaşını küçük bulduklarından kaydetmediklerini ifade etmekteydi. Edirne’ye iskân edilmek için ilgili yerlere dilekçe vermişse de dilekçesi 25 gün önce Uzunköprü’ye gitmiş ve bir daha da cevap gelmemişti. Bu müddet zarfında kendilerine yiyecek yardımı da yapılmamıştı. Yaşadıklarını gazeteyle anlatan Hasan Ağa “Acaba Kavaklı iskân memuru istidama cevap verinceye kadar ben burada aç mı kalacağım. Rica ederim bunu gazetenize yazın.” demektedir⁹⁸.

1924 yılı Kasım ayından itibaren *Paşaili* gazetesinin mübadele konusuna olan ilgisinin azaldığı ve mübadeleyle ilgili haberlerin gazete sütunlarında daha az yer bulur olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum mübadelenin büyük ölçüde tamamlanması ile ilgili bir durumdur. *Paşaili* gazetesinde 1924 yılı Kasım ayından itibaren nadiren yayımlanan mübadele haberlerinde de ağırlıklı olarak iskân edilen mübadillerin sorunlarına ve emval-i metruke evlerinin tamirinde yaşanan sıkıntılara yer verilmiş, yerel yönetimlerin dikkati bu yöne çekilmeye çalışılmıştır⁹⁹.

95 **Paşaili**, 1 Teşrîn-i evvel 1340, S 160, s.1.

96 **Paşaili**, 9 Teşrîn-i evvel 1340, S 162, s.1.

97 **Paşaili**, 23 Teşrîn-i evvel 1340, S 166, s.1.

98 **Paşaili**, 27 Teşrîn-i evvel 1340, S 167, s.1.

99 **Paşaili**, 25 Teşrîn-i sâni 1340, S 174, s.1.

SONUÇ

Trakya'da mübadelenin en yakın tanıklarından biri olan *Paşaili* gazetesi, mübadelenin yaşandığı 1923 ve 1924 yıllarındaki birçok nüshasında mübadele meselesini sütunlarına taşımıştır. Mübadelenin Trakya'daki işleyişi hakkında birçok bilgiye erişilebilen bu yazılardan Trakya'ya getirilen mübadillerin nerelerden getirildikleri, sayıları, mesleki uğraşları, sağlık durumları, nerelere iskân edildikleri, karşılaştıkları sorunlar ve bu mübadillere yapılan maddi ve aynî yardımlar gibi birçok konuda bilgi edinmek mümkündür. Mübadelenin Trakya'daki işleyişi konusundaki en yetkili isim olan Trakya İmar ve İskân Bölgesi Müdürü Ali Seyfi Bey ile bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla üç defa görüşen *Paşaili* gazetesi, bu mülakatları gazetede yayımlayarak yaşanan gelişmeler ve mübadelenin işleyişi hakkında okuyucularını bilgilendirmiştir. Mübadeleyle ilgili yazıların içeriklerine bakıldığında gazetenin mübadeleyi millî bir ödev olarak gördüğü göze çarpmaktadır. Bazı nüshalarda yer alan kimi bölgelere çok az sayıda mübadil sevk edildiği yönündeki haberler de bu görüşün bir yansımasıdır. Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele sırasında nüfusu büyük ölçüde azalan Trakya yerleşimlerinde nüfus en önemli problemlerden biri hâline gelmiştir. Nüfusun yetersizliğinden dolayı toprak işlenemediğinden tarımsal üretim düşmüş ve buna bağlı olarak ticari faaliyetler de zayıflamıştır. Bu durum bütün Trakya'yı ve yurdu olumsuz etkileyen bir hâl almıştır. Getirilen soydaş mübadiller ile bu sorunun çözüleceğini düşünen *Paşaili* gazetesi, bu yüzden dönem dönem mübadil yerleşimine uygun olduğu hâlde az sayıda mübadil yerleştirilen şehirlerden bahsederek buralara daha fazla mübadil sevk edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Mübadeleyle ilgili yazıların büyük bir kısmı gazetenin birinci sayfasında yayımlanmıştır. Bu durum da gazetenin mübadele işine verdiği önemin bir başka göstergesidir.

Paşaili gazetesinin mübadillerin karşılaştıkları sorunlarla dason derece yakından ilgilendiği gözlemlenmektedir. Emval-i metruke meselesi ve yerel idarecilerin mübadele konusundaki vurdumduymaz davranışları gazetenin en fazla şikâyetçi olduğu konulardır. Mübadillerin gazeteye aktardıkları sorunların ve bu sorunlara karşı yerel idarelerin kayıtsızlıklarının haberleştirilerek ilgililerin dikkatine sunulma çabası da mübadillerin yaşadıkları sorunlara kayıtsız kalınmamasının bir göstergesidir. 1924 yılının ilk altı ayında mübadeleyle ilgili birçok haberin okuyucularla paylaşıldığı gözlemlenmektedir. 1924 yılı yazından itibaren ise bu haberler günden güne azalmış, 1924 yılı Kasım

ayından itibaren mübadeleyle ilgili tek tük haber yapılırmış olmuştur. Bu durum Trakya'daki mübadelenin kronolojik seyriyle de doğru orantılıdır. 1924 yılı başlarında Selanik'te toplanan birçok mübadil mevsimin kış olması ve yolculuk şartlarının zor olması nedeniyle diğer bölgelere göre Yunanistan'a daha yakın olan Trakya'ya sevk edilmiştir. Selanik'teki bu yığılmanın eritilmesiyle bahar aylarından itibaren getirilen mübadillerin sayısında görece bir azalma gerçekleşmiştir. 1924 yılı Ekim ayından itibaren ise Trakya'ya mübadil sevki neredeyse son bulmuştur. Dolayısıyla bu tarihten sonra *Paşaili* gazetesinde yer alan mübadele haberlerinin sayısı da bu gelişmeyle doğru orantılı olarak azalmıştır.

İntihal Taraması Bu makale intihal taramasından geçirildi. (<https://intihal.net/>) | *This*
Plagiarism Detection *paper was checked for plagiarism. (https://intihal.net/)*

Etik Beyan Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma
Ethical Statement bulunmamaktadır. | *There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.*

Açık Erişim Lisansı Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası
Open Access License Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. | *This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License*

KAYNAKÇA

Aghatabay Zengin, Cahide, **Mübadelenin Mazlum Misafirleri Mübadele ve Kamuoyu 1923-1930**, Bengi Yayınları, İstanbul 2009.

Arı, Kemal, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.

Çelebi, Ercan, “Türk ve Rum Ahalinin Mübâdelesine Dair Oluşturulan Komisyonlardan Muhtelit Mübâdele Komisyonu ve Faaliyetleri”, **Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi**, C 8, S 1, (2006), s.107-120.

Çelebi, Ercan, **Mübadele, İmar ve İskân Vekaleti (Kuruluşu, Teşkilât Yapısı ve Faaliyetleri)**, Hiper Yayın, İstanbul 2019.

Çınar, Semih, “Mübadele Yıllarında Tekirdağ ve Çevresinde Mesken Sıkıntısı”, **Mübadele, Türk Yunan Nüfus Değişimi I**, Yay. Haz. Kemal Arı, İstanbul Rumeli Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2021, s.219-240.

Çınar, Semih, **Mübadelede Tekirdağ, Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'nin Mübadele Yıllarında Tekirdağ Faaliyetleri (1923-1924)**, Hiper Yayın, İstanbul 2021.

Emin Necmettin, “Hakiki İnkılap”, **Paşaili**, 5 Mart 1340, S 103, s.1.

Emin Necmettin, “Hastahanemiz”, **Paşaili**, 25 Kânûn-ı sâni 1341, S 187, s.1.

Emin Necmettin, “Müsamaha Edemeyiz”, **Paşaili**, 19 Mart 1340, S 107, s.1.

Emin Necmettin, “Trakya Vilayetlerinde “Paşaili””, **Paşaili**, 8 Eylül 1340, S 154, s.1.

Emin Necmettin, “Yapılacak İşler...”, **Paşaili**, 9 Teşrîn-i evvel 1340, S 162, s.1.

Emin Necmettin, “Yeni Kadrolar ve Muallimler”, **Paşaili**, 2 Nisan 1340, S 111, s.1.

Emin Necmettin, “Ziraat Siyasetimiz”, **Paşaili**, 12 Mart 1340, S 105, s.1.

Haşim Cevdet, “Bugünkü Yunanistan”, **Paşaili**, 9 Nisan 1339, S 13, s.1.

İskân Tarihçesi, Hamit Matbaası, İstanbul 1932.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/003298.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/013708.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/024030.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/025306.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/026852.

Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler, Çev. Seha L. Meray, Takım I, Cilt I, Kitap 2, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1969.

Mahmut Celalettin, “Kızıl Hastalığı - Al Gömlek”, **Paşaili**, 2 Kânûn-ı sâni 1340, S 85, s.1.

Mehmet Şeref, “Türkler Milliyetperverdir, Şoven Değildir”, **Paşaili**, 6 Haziran 1339, S 28, s.1.

Muhittin, “Son Vaziyet Üzerine”, **Paşaili**, 5 Mart 1341, S 195, s.1.

Mustafa Şevki, “Ey Müslüman Kardeşlerim”, **Paşaili**, 23 Kânûn-ı evvel 1339, S 82, s.1.

Paşaili, 1 Haziran 1340, S 127.

Paşaili, 1 Teşrîn-i evvel [Ekim] 1340, S 160.

Paşaili, 10 Ağustos 1340, S 146.

Paşaili, 10 Mart 1339, S 5.

Paşaili, 11 Eylül 1340, S 155.

Paşaili, 12 Mart 1340, S 105.

Paşaili, 13 Kânûn-ı sâni 1340, S 88.

Paşaili, 13 Temmuz 1340, S 139.

Paşaili, 14 Mart 1339, S 6.

Paşaili, 14 Mayıs 1340, S 122.

Paşaili, 15 Eylül 1340, S 156.

Paşaili, 15 Haziran 1340, S 131.

Paşaili, 15 Temmuz 1339, S 39.

Paşaili, 16 Kânûn-ı sâni 1340, S 89.

Paşaili, 16 Mart 1340, S 106.

Paşaili, 16 Nisan 1340, S 115.

- Paşaili**, 17 Mart 1339, S 7.
Paşaili, 18 Eylül 1340, 157.
Paşaili, 18 Haziran 1340, S 132.
Paşaili, 18 Mayıs 1340, S 123.
Paşaili, 19 Mart 1340, S 107.
Paşaili, 2 Mart 1340, S 102.
Paşaili, 2 Temmuz 1340, S 136.
Paşaili, 20 Kânûn-ı sâni 1340, S 90.
Paşaili, 20 Temmuz 1340, S 140.
Paşaili, 22 Eylül 1340, S 158.
Paşaili, 23 Kânûn-ı sâni 1340, S 91.
Paşaili, 23 Mart 1340, S 108.
Paşaili, 23 Temmuz 1340, S 141.
Paşaili, 23 Teşrîn-i evvel 1340, S 166.
Paşaili, 24 Şubat 1340, S 100.
Paşaili, 25 Ağustos 1340, S 150.
Paşaili, 25 Eylül 1340, S 159.
Paşaili, 25 Haziran 1340, S 134.
Paşaili, 25 Mayıs 1340, S 125.
Paşaili, 25 Teşrîn-i sâni [Kasım] 1340, S 174.
Paşaili, 26 Kânûn-ı evvel [Aralık] 1339, S 83.
Paşaili, 27 Kânûn-ı sâni 1340, S 92.
Paşaili, 27 Mayıs 1341 [1925], S 215.
Paşaili, 27 Nisan 1340, S 118.
Paşaili, 27 Şubat 1340, S 101.
Paşaili, 27 Temmuz 1340, S 142.
Paşaili, 27 Teşrîn-i evvel 1340, S 167.
Paşaili, 28 Ağustos 1340, S 151.
Paşaili, 29 Haziran 1340, S 135.

- Paşaili**, 3 Ağustos 1340, S 144.
Paşaili, 3 Mart 1339 [1923], S 3.
Paşaili, 30 Temmuz 1339, S 43.
Paşaili, 30 Temmuz 1340, S 143.
Paşaili, 4 Eylül 1340, S 153.
Paşaili, 5 Nisan 1339, S 12.
Paşaili, 6 Ağustos 1339, S 45.
Paşaili, 6 Ağustos 1340, S 145.
Paşaili, 6 Kânûn-ı sâñ [Ocak] 1340 [1924], S 86.
Paşaili, 6 Temmuz 1340, S 137.
Paşaili, 7 Mart 1339, S 4.
Paşaili, 8 Eylül 1340, S 154.
Paşaili, 8 Haziran 1340, S 129.
Paşaili, 9 Kânûn-ı sâñ 1340, S 87.
Paşaili, 9 Mart 1340, S 104.
Paşaili, 9 Mayıs 1339, S 21.
Paşaili, 9 Nisan 1339, S 13.
Paşaili, 9 Nisan 1340, S 113.
Paşaili, 9 Teşrîn-i evvel 1340, S 162.

Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, I. Cilt (1920-1945), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30/11-1-1-2-8.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30/11-1-2-7-19.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-32-38-29.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-32-40-3.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-33-47-10.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-33-44-6.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-33-42-14.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-33-44-11.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-33-44-10.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-33-42-7.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-33-41-9.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-33-43-13.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/71-33-43-1.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272/14-76-30-19.

Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası, III/28, 15 Kânûn-ı evvel 1923.

Türkiye Kızılay Derneği Arşivi, Kutu No.: 1344, Belge No.: 47.

Türkiye Kızılay Derneği Arşivi, Kutu No.: 1371, Belge No.: 4.

Türkiye Kızılay Derneği Arşivi, Kutu No.: 88, Belge No.: 51.

Türkiye Kızılay Derneği Arşivi, Kutu No: 1297, Belge No: 48.

Türkiye Kızılay Derneği Arşivi, Kutu No: 88, Belge No: 85.

Türkiye Kızılay Derneği, 73 Yıllık Hayatı (1877-1949), Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, Ankara 1950.

Yıldırım, Onur, Diploması ve Göç Türk Yunan Mübadelesi'nin Öteki Yüzü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016.

Zahir Gökalp, "Manzara-i Kâinat", Paşaili, 11 Temmuz 1339, S 38, s.1.

EKLER

Ek-1. 8 Haziran 1924 tarihli Paşaili gazetesinin ilk sayfası¹⁰⁰

100 Paşaili, 8 Haziran 1340 [1924], S 129, s.1.

Ek-2. Edirne'nin genel görünümü¹⁰¹

Ek-3. Kırklareli'nin genel görünümü¹⁰²

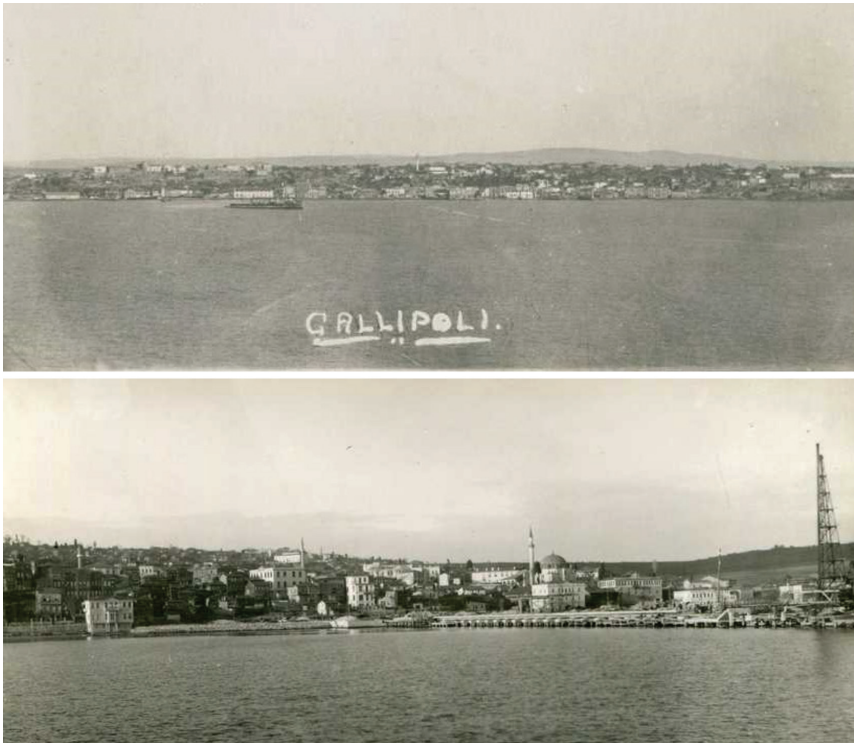
101 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/013708.

102 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/025306.

Ek-4. Tekirdağ'ın denizden genel görünümü¹⁰³

Ek-5. Gelibolu'nun denizden genel görünümü¹⁰⁴

103 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/003298.

104 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/026852; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Krt/024030.

Ek-6. Paşaili gazetesinde yayımlanan Dramalı Hüseyin oğlu Ağuş'un mektubu¹⁰⁵

قرق کلیسایان بر مهاجر مکتوبی
 مبادله صورتیله قرق کلیسایه کلش اولان
 درامه مهاجرلرندن حسین اوغلی آغوش امضا.
 سیله اداره خانه منزه وارد اولان بر مکتوبده
 قرق کلیسایه کلدیگیمده اوچ بالیه و پر صندوق
 ایله برچوو ال دروننده کی باقی قاپلرندن عبارت
 اولان اشیالرمی ضیاعه اویغس ائدم. بونک اوزرینه
 چتایله و لایقده ، چورلو ، -یلوری قائمقام
 ملقرینه و دده آغاج مفتی. کنه صراجنده بولندم.
 نتیجه ده -یلوری قائمقامی بک اشیالرمی
 بولدیرمش. بناء علیه قائمقام بکه تشکر ایتمه
 برابر الیوم چیقمايان یسایورطم مئذوریتمی
 موجب اولدیغندن صرحتمک نظر دقتی جلبه
 اولدیمنی غمته کزدن رجا ایدرم .

105 Paşaili, 27 Şubat 1340, S 101, s.2.

Ek-7. Paşaili gazetesinde yayımlanan Edirne Rumları ile ilgili bir haber¹⁰⁶

X مبادلہ یتہ تابع روملر
 مبادلہ یتہ تابع اولوب سوق ایدیله جملک اولان
 شهر مزده مقیم روملردن برتسی کچن چارشانبا
 کرنی شوهندو فرله سوق ایدیلمشدی . ایکنجی
 قافلہ بو کونلرده سوق ایدیله جملک وبعده صولک
 بر قافلہ ایله ادرنه ده کی مبادلہ ایشی ختام
 بولاجقدر . قرق کلیساده دخی روملر یونانستانه
 کوندرماشدرلر . شهر مزده ایقای وظیفه ایتمکده
 اولان نالی مبادلہ قومیسوونک سوقیانک
 ختافی متعاقب ادرنه دن حرکت ایده چکی
 مستخیردر .

106 Paşaili, 16 Nisan 1340, S 115, s.2.